študentski list

tribuna

Ljubljana, 11. januarja 1967
Letnik XVII Številka 11

MISLI BORISA KRAIGHERJA

Najvažnejši deli razprave »O političnih problemih reforme« z dne 16. maja 1966 v dvorani Kazine.

...Želel bi, da se v današnjem razgovoru omejimo na področja, ki so povezana z uveljavljanjem gospodarske reforme. V zadnjih mesecih sem prebiral študentsko »Tribuno« in prebral tudi nekatere druge članke študentov in univerzitetnih predavateljev, pa sem dobil vtis, da se mnogo problemov nanaša na področja humanističnih ved, filozofije, etike in drugih področij, ki vsekakor vsako zase zahteva poglobljeno razpravljanje v sklopu samostojne teme.

Mislim, da bi bilo za naš razgovor primerneje, da se omejimo na probleme, ki so povezani z uveljavljanjem gospodarske reforme. Prepričan sem, da bo vaše politično vodstvo našlo druge primernejše tovariše iz političnega vodstva za razgovor s teh področij.

Ko so me predstavniki univerze povabili na razgovor, so me nekateri tovariši opozarjali, da je čas za tak razgovor zelo neugoden, češ da je študentska in univerzitetna mladina, pa tudi javnost, naelektrena zaradi najrazličnejših napak, da je nezadovoljna, revolucionarno ali lažirevolucionarno razpoložena in da zaradi tega ni primerno, da v tem času hodim na razgovor. Moram reči, da se ne strinjam s tem, da bi to lahko bil razlog, da se izogibam takih srečanj, razgovorov; ne le zategadelj, ker menim, da je potrebno in koristno direktno izmenjevati mnenja preko osebnih kontaktov, kot so to ugotovili tudi na lanskoletni konferenci komunistov ljubljanske univerze, temveč tudi zato, ker sta nezadovoljstvo in negativno razpoloženje lahko sad delovanja različnih subjektivnih sil, najčešče pa sta rezultat nepoznavanja širših aspektov posameznih problemov in protislovij.

Vse to pa si lahko pojasnimo in v večji ali manjši meri nesoglasja odstranimo, če se sestanemo in odprto o njih govorimo.

Pa še to, kar je resnično revolucionarno, je tudi napredno; jaz pa sem vedno za revolucionarno preobrazbo, torej je to lahko samo razlog za razgovor, ne pa za beg od takšnih razgovorov v naelektrenem ozračju, ker predvidevam, da so v tem ozračju med komunisti na univerzi osnovne pobude za to: interesi naprednega revolucionarnega razvoja, ne pa nasprotni interesi, in da, kolikor prihajajo do izraza lažirevolucionarne teorije in teze, prihajajo v teh krogih do izraza zaradi nezadostne razgledanosti ali pa zaradi določene subjektivne orientacije...

...V bistvu izhajajo te dileme (ki jih rešuje reforma; op. m.) iz naše dolgoletne zaprtosti; politični zaprtosti, ki je bila mnogo povojnih let nujna zaradi razmer, v katerih se je pri nas razvijal socializem, predvsem še, če upoštevamo eksponiranost prostora, na katerem živimo, in predvsem še konflikt, s Kominformom. Tej politični zaprtosti je nujno sledila tudi gospodarska zaprtost. V desetletju smo — iz obubožane in zaostale države, ki je bila na stopnji ene najmanj razvitih evropskih držav, v pogojih socialističnih družbenih odnosov — razvijali svojo ekonomsko bazo in izgrajevali na družbeni lastnini in samoupravi zasnovane principe gospodarskega sistema; zato smo morali naše gospodarstvo razvijati do zelo visoke stopnje avtarkičnosti. To je ustvarilo tudi določeno mentaliteto in razpoloženje, tipično za zaprte izolirane družbene skupnosti. Moram reči, da se mi zdi, da se pri ocenjevanju našega družbenega in gospodarskega razvoja vse premalo upošteva dejstvo, da je bila Jugoslavija 10 let tako rekoč popolnoma izolirana, popolnoma zaprta in navezana na lastne sile in da je s težkimi napori prodrla iz te izolacije najprej proti zapadu in potem proti vzhodu; to je seveda moralo imeti svoje posledice na celotnem našem družbenem in gospodarskem razvoju.

Slovenija je bila tista republika v Jugoslaviji, ki je prva čutila politično potrebo odprtja meja. Danes ona tudi prva čuti potrebo gospodarskega odpira-

Nadaljevanje na 2. strani

IZ ŽALNIH SEJ NA UNIVERZI

Pretreseni smo obstali ob tragični vesti o nenadni smrti velikega sina našega naroda, neumornega revolucionarja, političnega voditelja, pogumnega borca, daljnovidnega državnika, preudarnega gospodarstvenika, narodnega heroja Borisa Kraigherja.

V utripu najplodnejšega ustvarjanja ga je kruta usoda iztrgala iz prvih vrst naših voditeljev — in v teh vrstah je vselej tudi bil — kamor je sodil kot človek izrednih kvalitet.

Izgubili smo človeka, ki je, izhajajoč iz napredne intelektualne družine, odlično razumel, kako je za graditev socializma pomembna zveza delavcev, proletariata in inteligence. Zato je kot komunist, politični delavec in državnik velik del svojega življenja in dela posvetil utrjevanju te zveze, položaju univerze in položaju visokega šolstva sploh.

Težko teče beseda, tembolj še, ker je ime Borisa Kraigherja tudi najtesneje povezano z našo univerzo. Bil je predvojni študent gradbenega oddelka tehniške fakultete in je zato ponos univerze tem bolj boleč. V letih 1931-34 je sodeloval pri vseh demonstracijah na univerzi, aretiran je bil, 20-letnega študenta je zadel policijski teror, po dve in polletnem zaporu v Sremski Mitrovici se je vrnil v Ljubljano in postal sekretar celice na univerzi. Pri demonstracijah ni samo sodeloval, prednjačil je v vrsti naprednih študentov, vzvalovil je roko mladih sil in postal organizator vsega naprednega študentovskega gibanja.

Ko pa je bila ustanovljena naša univerza, so bile dokončno uresničene stoletne želje Slovencev in ne brez težav. Kaj kmalu je splahnelo prvo navdušenje in se je izkazalo, da so se morale sicer enotne življenjske in razvojne težnje podrejati zdaj tem, zdaj drugim interesom te ali one politične stranke. Prav vsem pa se ravno tehniške fakultete niso zdele niti najmanj obetajoče za dosego njihovih ciljev.

K temu so posebno velik delež prispevali takratni beograjski osrednji politiki, ki so politične razprtije še podpihovali in jih prenašali na univerzitetna tla, da bi jih izkoristili za ukinitev ali vsaj oslabitev univerze. Ob spoznanju teh okoliščin in namenov se je Boris Kraigher vključil v napredne vrste, v borbo proti vsaki diktaturi in za slovensko univerzo — in kakor je pravil sam — prav ta borba ga je približala partiji.

Vstopil je v levičarski klub Triglav in maja 1934 kot levičar že postal tudi član Komunistične partije Jugoslavije.

Zaradi revolucionarnega dela je bil leta 1934 aretiran in obsojen na dve in pol leti robije v Mitrovici. Čas je izkoristil za temeljit študij marksizma in leninizma, tako da se je v letu 1937, ko je prišel iz robije, pod vodstvom Tita lotil — z vso njemu lastno delavnostjo, borbenostjo ter znanjem — obnove partije tudi v Sloveniji, predvsem obnove mladinskega gibanja. Med srednješolsko in univerzitetno mladino še posebej zato, ker je bilo nezaupanje v dotedanje partijsko vodstvo in politiko frakcionaških borb na čelu z Gorikićem tu izredno močno. Zadal si je nalogo povezati mladino na antifašističnih in narodnoobrambnih pozicijah, da bi ob taki orientaciji lahko združil kar najširši krog mladine, da bi na tej osnovi obnovili SKOJ-evsko organizacijo. Na konferenci komunistične partije na univerzi novembra 1937, ki je bila ena izmed prvih konferenc univerzitetne komunistične skupine, je bil zaradi zastavljenih stališč postavljen za sekretarja biroja komunistične partije na univerzi. Žal na univerzi ni bil dolgo časa, ker je že februarja 1937. leta postal predsednik mladinske komisije pri centralnem komiteju komunistične partije

Boris Kraigher kot študent, član CK KPS.

Slovenije, da bi se orientacija in dejavnosti, ki jo je začel na univerzi med univerzitetno mladino, razširila po vsej Sloveniji. Od tedaj dalje je njegovo delovanje na univerzi bolj postranskega značaja, še posebej, ker je že v tistem času bilo ustvarjeno idejno-politično jedro, ki je s sprejetih stališč zagotavljalo organiziranje širšega mladinskega gibanja. Komunisti univerze so pod vodstvom Borisa Kraigherja svojo usmerjenost najbolj verno odrazili preko študentskega lista »Slovenski študent« — ilegalnega partijskega glasila. Proklamiralo partijsko politiko, ki je temeljila na združitvi vse napredne slovenske mladine v boju za popolno univerzo slovenskega naroda, za popolno univerzo v Ljubljani, za formiranje nove gozdarske, medicinske, kmetijske in veterinarske fakultete oziroma oddelkov, ter za nove oddelke tedaj nepopolne tehnike. Proklamiralo je med drugim svobodo znanstvenega ustvarjanja, svobodo politične dejavnosti, take pogoje, da bi se vsak sposoben slovenski dijak in študent lahko šolal tudi na univerzi. Mnogo tedanjih načel, ki jih je partija proklamirala, je pozneje Boris Kraigher uspel uresničiti kot predsednik slovenske vlade, mnogo tistih načel pa predstavljajo izhodiščno dejavnost in politiko komunistov naše univerze, ker so ostala zaradi subjektivnih težav in orientacij še neuresničena.

Tudi njemu gre zasluga, da je inteligenca prav v teh letih narodnoosvobodilne borbe začenši z letom 1941 pokazala ponovno in znova svojo privrženost idejam marksizma-leninizma, pokazala privrženost ideji socializma in pokazala, kako pomembna je njena vloga in njeno ustvarjalno sodelovanje pri vseh vprašanjih slovenskega naroda.

Ostal je dosleden. Tudi ves zadnji čas je njegovo ime še bolj neločljivo vezano s prizadevanji univerze — in posebno še, ko je univerza dobila drugačno podobo in sta se z njo vred razmahnila tudi visokošolska in višješolska izobrazba. Z odločnim posegom v izvajanje gospodarske reforme je vnaprej odklonil vse nenačelno, z vztrajnim varovanjem osnov gospodarska in višješolska izobrazba. Z odločnim posegom v izvajanje gospodarske reforme je vnaprej odklonil vse nenačelno, z vztrajnim varovanjem osnov gospodarske reforme je vnaprej zavaroval raven izobrazbe, stopnjo znanja, in samo s tem zagotovljenega uspeha. Od tod izvira njegov poudarek o velikem pomenu znanstvenih spoznanj, ki so edino pravilna in resnična osnova za načrtno gospodarjenje. Zato ni nič manj odločno obsojal površna gledanja in pristranske ocene začasnih konjunkturnih ukrepov, vseh vrst provizorijev, ki so prikazovali dozdevno uspešnost, prikrivali pa enostransko ozadje in za dosego resničnega uspeha potrebne napore.

Njegova stališča, njegova izredna borbenost in povezovanje borbenosti z delavnostjo in sistematičnostjo ter znanjem zagotovo lahko služi kot neizčrpen vir komunistov — še posebej na ljubljanski univerzi — pri uresničevanju naše politike, ker nas čaka še veliko starih nalog, še več pa novih. Lahko ugotovimo, da je tovariš Kraigher za komuniste ljubljanske univerze ostal svetal vzor človeka, intelektualca, borca, človeka, ki je pokazal, da brez sistematskega znanstvenega dela tudi ni mogoče uspešno politično delo.

Nadaljevanje s 1. strani

nja, kar je vse logična posledica ne samo njene lege in zgodovine, ampak tudi njene razvitosti. Zato ni slučaj, da je bila Slovenija nosilec orientacije za odpiranje naših meja na celotnem področju, tako družbenem kot gospodarskem, že v letih 1958, 1959 in 1960; in to je pravzaprav osnova reforme, ki smo jo pa na žalost lahko organizirali in z odločnostjo stopili na njeno pot šele v letu 1965...

...Ob takih pogojih nastajajo tudi dileme, kakršnih sem mnogo zasledil v prejetih vprašanjih, vaših člankih in razpravah. To je, mislim, tudi vzrok tistih dilem, ki jih je simboliziral Martin Krpan v eni zadnjih TV humorističnih oddaj (Večerna šola). Vendar mislim, da jih je postavil le kot vprašanja in to zelo poenostavljeno. Po mojem bi bil odgovor nanje tak, da je Martin Krpan sedaj v dilemi, ker je prav tako izgubil svoj stari poklic. Vse življenje je tihotpil, za časa Levstika sol in kremen; po osvoboditvi pa iluzije o kapitalističnem blagostanju in demokraciji. Sedaj pa se je znašel v situacij,i, ko lahko normalno potuje in kupčuje širom sveta kot v vsaki moderni državi; vendar pa mu je pri tem postavljen zelo težak pogoj, da je namreč odvisen od svojega dela in svojih sposobnosti. Blagostanja si ne more več ustvariti s tem, da vara cesarske žandarje ali pa da »okrog prinaša« našo skupnost, ampak mora trgovati in tekmovati z zelo razvitimi narodi in njihovimi gospodarstvi. Zato mislim, da se mora preleviti in pomladiti; in zato mislim, da je gospodarska reforma izrazito v interesu vas mladih, mlade generacije; in sicer predvsem v interesu perspektive mladih, izučenih in šolanih kadrov, prav naših mladih višje izobraženih kadrov. V njihovem interesu je reforma in predvsem oni so lahko v veliki meri nosilci te reforme.

V reformo smo šli z osnovnim ciljem, da odpremo proces intenzivnega gospodarjenja, ki je pogoj, da se naše gospodarstvo vključi v svetovne tokove, da se modernizira in da postane racionalnejše. Vse to pa je mogoče le na širšem tržišču kot je naše, ozko domače. Res je, da pri nas izvajamo reformo z mnogo radikalnejšimi ukrepi, kot se je na primer izvajala v nekaterih deželah na Zapadu. Naglašam to namenoma, ker se govori, da je reforma poseben izum Jugoslavije. Za vse dežele je značilno, da so na prehodu iz srednje razvitosti izvajale in morale izvajati podobne reforme. Taka zgodovinska nujnost so — zlasti v današnjem svetu — procesi gospodarske integracije, ki se odvijajo čedalje hitreje, da se prilagodijo pogojem, ki jih narekuje stopnja razvitosti in sodelovanja v širšem svetovnem gospodarskem prostoru.

Značilnost naše reforme je samo v tem, da smo jo prisiljeni izvajati mnogo radikalneje in mnogo hitreje, kot so jo izvajali v nekaterih kapitalističnih državah. To je pa značilnost, ki ima svoje temelje ravno v tem, da imamo mnogo močnejše zavestne subjektivne sile po eni strani, po drugi strani pa, da so se zaradi posebnosti, o katerih sem prej govoril (da smo bili cela leta izolirani od ostalega sveta), ti problemi tako zgostili, da jih moramo in moremo mnogo radikalneje reševati....

...To pomeni, da v gospodarsko reformo nismo stopili zato, kot se včasih govori, ker je bila naša dosedanja politika napačna, družbenoekonomski sistem pa neučinkovit. Nasprotno! Materialni pogoji, ustvarjeni zlasti v letih po uvedbi samoupravljanja, so omogočili, da na tej stopnji razvitosti naredimo preobrazbo. Brez teh rezultatov v preteklosti ne bi mogli iti v to preobrazbo, v katero stopamo z reformo. In ta preobrazba je v tem, da se intenziviramo na vseh področjih: da pospešujemo tehnično-tehnološki proces in da razvijamo hitrejši porast standarda in produktivnosti v stabiliziranem gospodarstvu. In v tem pogledu danes stopamo dejansko v prelomno dobo....

...Planiranje danes ni več samo karakteristika socialističnih gospodarstev; vedno bolj postaja potreba in metoda gospodarskega usmerjanja v vseh razvitejših državah, kot tudi v deželah Afrike in Azije, ki danes stopajo na pot modernega razvoja.

Vzrok temu, da smo z izgrajevanjem končnih bilanc in predloga srednjeročnega plana zamujali, je v tem, da nismo imeli gospodarski sistem v celoti izdelan v skladu s sistemom delavskega in družbenega samoupravljanja. Da bi mogli ta sistem zgraditi, smo morali pristopiti h gospodarski reformi ,in da bi mogli pristopiti h gospodarski reformi, smo morali izvesti celo vrsto predhodnih pripravljalnih del. Faktično lahko izjavim, da ni popolnoma točna trditev, da smo bili brez plana. Imeli smo plan. Nismo imeli napisanega in dosledno do vseh podrobnosti formuliranega plana, ker ga iz razlogov, o katerih sem govoril, nismo mogli imeti. Leta 1961, ko smo šli v gospodarsko reformo, ki je propadla zaradi tega (kar smo takrat tudi ugotovili), ker nismo bili dovolj pripravljeni nanjo, nismo dovolj razumeli globine te reforme. Morali smo za tem izvajati celo vrsto predpriprav, tako političnih kakor gospodarskih in strokovnih; politične na vrsti plenumov in predvsem na VIII. kongresu ZKJ in na V. kongresu sindikatov, dalje na celi vrsti drugih političnih zborovanj, celi vrsti razprav v najrazličnejših gospodarskih in strokovnih krogih. Za izračunavanje nekaterih potez v tej reformi so bili mobilizirani mnogi naši inštituti, ki so delali elaborate eno ali celo več let. Skratka, morali smo pristopiti k celi vrsti priprav; vse te priprave pa predstavljajo tudi neke vrste planirano aktivizacijo vseh ustreznih sil zato, da smo se pripravili na reformo....

...Hotel bi se z nekaj besedami posebej dotakniti vprašanja sistema planiranja. Mislim, da se še tudi v sedanjih razpravah včasih napačno pojmuje vloga plana v našem gospodarstvu. Planu se še vse preveč daje značaj starega plana, ki je bil v glavnem seštevek investicijskih ambicij in instrumentov, ki so zagotavljali njih realizacijo. Ta stari plan ni neka naša izmišljotina; ta stari plan je še zmeraj osnova planiranja v vseh socialističnih državah razen pri nas, zaradi tega tudi je v vseh teh državah v bistvu, po mojem mnenju, zelo malo socialističnih karakteristik.

Menim, da od tod izhajajo tudi diskusije o obveznosti in neobveznosti izvajanja plana, in ne nazadnje tudi vprašanja, ki sem jih prejel tudi od vas: o odgovornosti, o čvrstosti v izvajanju plana in podobno. Oprostite, da se nekoliko ostreje izrazim pri odgovorih na ta vprašanja; mislim, da taka vprašanja izvirajo iz globokega nepoznavanja naše reforme in družbenoekonomskih odnosov, ki naj jih reforma uresniči. Izvirajo iz ozkega in primitivnega gledanja, ker so v bistvu na liniji administrativnega centralizma, če ne, da se še bolj grobo izrazim, na liniji stalinističnih pojmovanj vloge države, državnega aparata in drugih eksekutorjev državno-politične linije; če pa hočete primerjavo s kapitalističnim gospodarstvom: izhajajo iz pozicij, ki so jih buržoazni ekonomisti forsirali v obdobju liberalističnega kapitalizma nekako pred svetovno krizo leta 1929 (na primer ekonomisti v ZDA). Posebej bi se še rad dotaknil prav svetovne krize leta 1929, ker se mi zdi, da to razdobje in njegova vloga — to je moje osebno mnenje — še ni dovolj raziskano v naši znanstveni marksični ekonomiki. Nekje sem tudi že napisal (po letu 1948), da se mi vsiljuje misel, da komunistično gibanje, da Stalin in takratna njegova Kominterna takrat niso dobro ocenili situacije, niso videli novih momentov v družbenem razvoju sveta. Takrat ni bilo Marxa in Lenina, da bi dala jasnejšo orientacijo delavskemu gibanju v svetu. Takrat je nastopila bistvena prelomnica v kapitalističnem gospodarstvu. Kapitalizem je takrat vključil v svoj sistem planiranje, ga razvijal; a v marsičem ni uspel. Stalin pa je zgrešeno imel planiranje za eno od osnovnih karakteristik socializma, ki ga kapitalizem ne more prevzeti; to pa je v osnovi birokratsko-tehnokratsko pojmovanje razvoja družbenih odnosov. To se mi zdi, da je eden od izvirnih grehov, ki je omogočil tudi pot fašizmu in končno tudi omogočil razkroj oziroma dezorientacijo v delavskem in komunističnem gibanju, ki se je pokazal leta 1948. Rad bi posebej poudaril, da 1948. leto ni začetek našega odpora, ampak njegova kritična točka. Da smo do nje prišli, je posledica tega, ker smo vsaj od leta 1937 (če ne že prej), jugoslovanski komunisti šli svojo pot, ki je po letu 1948 prešla v definitiven, odpri konflikt s takšno orientacijo, ki jo je Stalin vsilil takratnemu delavskemu gibanju.

Mi smo bili tisti, ki smo odpirali novo pot in ki smo videli te napake; vendar ne tako jasno, kot danes, in popolnoma razumljivo je, da nismo mogli neposredno v vsem uspeti, ker smo bili v letu 1948 tako rekoč edini zavestni formulatorji te samostojne orientacije....

...Mislim, da je treba na primeren način preganjati ekscese, kriminal itd., ki se razvija, kar pa ni nobena specifičnost naše družbe. Specifičnost naše družbe je delavsko samoupravljanje, tisti sistem, ki najhitreje odkriva kriminal in najhitreje nanj kaže; na žalost pa je ena od naših slabosti to, da še nismo usposobili sodstva, aparata itd. za to, da bi bil sposoben kriminal ekscese ustrezno preganjati. Mislim, da je to posebno vprašanje in da je tudi o njem potrebna določena doslednost in jasnost pri izvajanju naše družbene ekonomske politike. Tudi odgovornost na področju kriminala je buržoazija v borbi proti fevdalizmu zelo uspešno uresničila, tudi na tem področju je šel administrativni socializem na žalost nazaj in moramo danes ponovno obnavljati nekatere karakteristike, ki jih je buržoazija v borbi proti starim družbenim sistemom že razvila. Vendar pa se ravno na osnovi tistega, kar sem prej govoril za mednarodno delavsko gibanje leta 1929, ni našla pravilna orientacija, kar je omogočilo, da je buržoazija te pridobitve demokratičnega družbenega razvoja z razvojem fašizma, s tem, da je odprla pot fašizmu — le-te likvidirala; danes jih moramo ponovno obnavljati. Mislim, da je buržoazija ustvarila tudi določeno odgovornost političnih faktorjev javnosti. Tudi mi moramo na področju borbe proti kriminalu, proti ekscesom, spoštovati zakonitost in človeka; javnost moramo o tem informirati z vso odgovornostjo in v tem smislu odgovornost razviti. Zaradi tega ni slučaj, da je recimo novinar, ki se peča s problemi kriminalistike in z ekscesi, bil vedno tisti manjvreden novinar, ki je prišel s svojimi vprašanji na zadnjo ali predzadnjo stran. Napredna gibanja so se vedno borila proti temu, da bi iz teh vprašanj ustvarjali demagoške škandale in si skušali kovati kapital, ker je to nasprotno resničnemu človeškemu dostojanstvu, nasprotno sistemu sodstva in sistemu preganjanja deliktov, ekscesov, kriminala...

...Zagotoviti moramo izvajanje zakonitosti, čeprav za ceno včasih dokaj bolečih pretresov posameznikov in njihovih somišljenikov. Naj se mimogrede dotaknem tudi vprašanja črnih gradenj, ki sem ga v Tribuni zasledil, kot da je zelo nevaren delikt v našem družbenem razvoju. Mislim, da moramo biti tudi v teh vprašanjih mnogo strpnejši in mnogo realnejši; moramo se zavedati, da je spoštovanje zakonitosti in normativnih ukrepov v današnji prehodni dobi potrebno; potrebna je še določena avtoriteta sodstva in določena avtoriteta ter vloga državnih organov.

Torej, če posebej izločimo probleme preganjanja ekscesov in spoštovanja zakonitosti, potem moramo ustvarjati ekonomsko nujo, ki naj z ekonomsko sankcijo zadene delovne organizacije. Mi danes delovne organizacije po ustavi pojmujemo mnogo širše kot je tisto poenostavljeno formuliranje, kaj je gospodarsko in negospodarsko, (to celo podtikajo Marxu) namreč da se je s takim poenostavljanjem hotelo degradirati tako imenovane negospodarske dejavnosti. Te so v procesu vse hitrejšega tehničnega in tehnološkega razvoja imele vedno večjo vlogo v gospodarstvu; umsko delo vse bolj nadomešča ročno delo....

...Za to, da bomo to izvedli (mišljen je srednjeročni plan, op. ur.), pa ni potreben, kakor si nekateri predstavljajo, nek, po zapadnem kopitu ustvarjen demokratizem ter z opozicijo ustvarjene korekture določenih ukrepov, potrebna je predvsem aktivizacija in mobilizacija vseh sil za izvajanje teh težkih in zelo odgovornih nalog...

...Mi moramo ustvariti pogoje, da bodo gospodarske organizacije preko bank, ki vlagajo in investirajo, nosile posledice neracionalnega investiranja, potem bomo dosegli, da bomo 2,45 dinarjev lahko vložili za 1 din ustvarjenega družbenega proizvoda, ne pa 5 dinarjev. Če pa bo skupščina odločila, kaj je optimalna kapaciteta, in nato aktivizirala sredstva ter jih usmerjala z močjo skupščinskega sklepa v ta ali oni objekt, bomo pa najbrž šli celo na 7 dinarjev. Kadar torej govorimo o odgovornosti, je zame bistvo za odgovornosti v teh vprašanjih. Vprašanje odgovornosti pa je še mnogo kompliciranejše in drugačnega značaja kot si marsikdo pri nas predstavlja. To govorim zaradi tega, ker moram na žalost reči, da se tudi v slovenskem tisku in tudi v tisku ljubljanskih študento. o vprašanjih odgovornosti pišejo po mojem zelo primitivne teze, zelo primitivne teorije, celo širijo stališča, ki so zelo daleč od tega, kar je v resnici v interesu progresivnega in naprednega gibanja v interesu, mladih, izučenih in sposobnih strokovnih kadrov, ki naj jih univerza vzgoji in pripravi za naš družbeni in gospodarski razvoj...

...V sedanjem momentu je zame bistveno vprašanje, vprašanje odpiranja našega tržišča; pravzaprav formiranje vseh oblik notranjega tržišča, vključno s tržiščem kapitala, kar nujno zahteva orientacijo, ki je posebno v Sloveniji in na Hrvaškem zelo močno naglašena, orientacijo po uvozu tujega kapitala. Orientacija na uvoz tujega kapitala na vsak način zahteva, da najprej ustvarimo notranje tržišče kapitala poleg vseh drugih tržišč. Prv gotovo je, da je vprašanje odpiranja našega tržišča in razvijajanje vseh oblik notranjega tržišča eden od bistvenih pogojev za to, da bi z gospodarsko reformo lahko uspeli. Že leta 1950 smo zelo odločno stopili na pot samoupravljanje in na pot razvijanja novega gospodarskega sistema, ki temelji na priznavanju dejstva, da živimo v prehodni dobi blagovnega gospodarstva; živimo v dobi, ko se blagovno gospodarstvo razvija pod določenimi ekonomskimi zakonitostmi, in v takih pogojih je treba razviti vse oblike tržišča, in naloga naprednih socialističnih sil je, da v teh pogojih razvijajo svojo politiko, ki naj zagotavlja takšen razvoj, ki ga s srednjeročnim planom predvidevamo.

Vse to zahteva, da moramo v našem zunanjetrgovinskem sistemu, bančnem sistemu, kreditni politiki, deviznem režimu z dosledno izvedbo načel dohodka zagotoviti odpiranje tržišč in formiranje vseh teh tržišč v našem sistemu..

...Živimo v dobi denarno-blagovnega gospodarstva (in denarja), ki si ga ni izmislil kapitalizem in tudi ni rezultat kapitalizma. Kapitalizem je samo funkcijo denarja in njegovo tržišče razvil do mnogo višjih tehničnih oblik, kot jih je imela preteklost, in na žalost je socializem te forme do konca degradiral in razbil, tako da jih moramo mi z reformo ponovno vzpostavljati, če hočemo najti objektivizirano merilo, po katerem bomo lahko vodili celotno našo gospodarsko politiko....

...V takih pogojih bo naš družbenoekonomski sistem ob doslednem uveljavljanju načela dohodka in delitve po delu nenehno deloval v smeri vedno večje učinkovitosti in racionalnosti v gospodarstvu. To pa pomeni, da tak sistem vse bolj ustreza razvitejšemu gospodarstvu in razvitejšim in naprednejšim sploh; hkrati pa pušča za seboj vse ostale, vse manj omogoča življenje in životarjenje neproduktivnemu gospodarjenju. V tem so osnovne karakteristike naše reforme in našega srednjeročnega plana. Te karakteristike sem namenoma v tem krogu nekoliko dramatiziral in ostro formuliral zaradi tega, ker se mi zdi, da je potrebno, da se ravno naš izobraženec dovolj jasno zaveda, kaj pomeni orientacija na liberalnejši družbeni sistem, na razvijanje liberalnejših odnosov v našem družbenem življenju in gospodarstvu.

Hotel bi posebej poudariti, da, čeprav ta sistem in reforma bolj odgovarjata razvitejšim področjem, le-to potencira možnosti hitrejšega razvoja tudi nezadostno razvitih področij; seveda pod pogoji, da se celotno naše gospodarstvo zaveda, da vsebujejo denarno-blagovni odnosi in tržno gospodarstvo v svojem sistemu določene karakteristike, ki pogojujejo to, da razvitejša področja in razvitejša industrija na osnovi svoje razvitejše in višje produktivnosti preliva del dohodka iz nižje produktivnejših gospodarskih dejavnosti, nižje produktivnih gospodarskih organizacij in iz nižje produktivnejših področij. To zahteva ne samo zaradi socialistične solidarnosti, kot se mnogokrat to pri nas formulira, ampak na osnovi obojestranskega interesa za hitrejši razvoj vsega gospodarstva pa formiranja določenih kompenzacijskih fondov, kompenzacijskih ukrepov, ki omogočajo hitrejši razvoj manj produktivnih gospodarskih organizacij in manj razvitih področij...

Zelo neutemeljeno in zelo kratkovidno je, če se na razvitejših področjih in v razvitejših republikah danes predvsem poudarja to, koliko je ena republika prispevala za razvoj cele Jugoslavije, če ne upoštevamo dejstva, da so vse računice, ki jih lahko naredimo — in jaz sem zaradi tega proti takim računicam — enostranske. Nobena taka računica, ki bi bila dosledno izvedena ni možna, enostavno zaradi tega, ker mi 20 let nimamo objektiviziranega merila vrednosti. Dejstvo pa je, da ob upoštevanju zakonitosti našega tržnega gospodarstva do prelivanj prihaja in tu je neka startna kompenzacija nujna v interesu razvitih in manj razvitih področij.

Samo po sebi se razume, da so naloge, ki sem jih v zvezi s srednjeročnim planom skušal opredeliti, naloge, ki ustvarjajo velike politične probleme in ki odpirajo mnogo diskusij in mnogo sporov, katerih tudi v Sloveniji ni malo. Vendar sem prepričan, da, kakor se problemi, ki jih odkriva reforma, najprej pokažejo v najrazvitejšem gospodarstvu, zlasti pri strukturi, kakršno ima Slovenija, se lahko tudi v takšnih strukturah najprej pričnejo kazati pozitivni efekti. Skratka tako gospodarstvo se lahko najhitreje pozdravi; kako in kdaj, v konkretnem primeru, pa je stvar, na katero mora odgovoriti družbeni plan razvoja Slovenije do 1970. leta. Ta bo moral biti v tem pogledu zelo dosleden, neke vrste sanacijski plan gospodarstva Slovenije, ne zaradi napak v preteklosti, ampak zaradi kondenziranih problemov, ki jih je dinamični razvoj Jugoslavije postavil na dnevni red in ki so se posebej močno kondenzirali in koncentrirali v razviti republiki Sloveniji.

SLOVENSKO GLEDALIŠČE 1966 (8)

TA SVETI DAN VESELI DAN ALI NOSTALGIČNA BOŽIČNA IGRA

Dan po božiču je *Slovensko gledališče* v Trstu uprizorilo tako imenovano »igro o slovenskem božiču« *Ta sveti dan veseli dan*, ki jo je po Drabosnjakovi ljudski igri iz začetka 19. stoletja in s pomočjo narodne poezije iz Štrekljeve zbirke napisal Bruno Hartman, režiral pa Branko Gombač. Uprizoritev hoče biti slovenska v nekem posebnem pomenu te besede. V spremnem članku, objavljenem v Gledališkem listu, govori namreč avtor Bruno Hartman med drugim tudi o vse bolj mrzličnem zbiranju starin — ne samo na Slovenskem, ampak tudi drugod po svetu. Ko se mimogrede vpraša še po vzrokih za ta pojav, konča med drugim tudi z naslednjimi sklepanji: »... da gre za podzavesten ugovor zoper brezdušno, čeprav hudo pripravno in priročno tehniko, da gre za podzavestno nostalgijo za kmečkim življenjem, ki je bilo in je še obremenjeno s trdim naporom, mukami, trpljenjem, pričakovanjem v strahu, pa tudi odrešenjem, radostjo in zadovoljstvom. Morda je to nostalgija iz relativne življenjske urejenosti meščana, ki ga zemlja ne more tako udariti ali obdariti kot kmeta. Morda je to nostalgija po ustvarjavnosti posameznika sredi vsakodnevnega opravila. Zagotovo pa je vračanje k izvirnemu, pa čeprav okornemu ljudskemu umetniškemu ustvarjanju, je želja, da bi se z okornimi umetninami v svojem bivališču iz dneva v dan srečavali iz oči v oči z rodovnim izročilom.«

Na omenjeno nostalgijo navezuje avtor Bruno Hartman tudi vse pogostejša prizadevanja zlasti poljskih in čeških gledališč, da bi se z nekaterimi predstavami vračala »v preteklost, k prvim izvirom nacionalne dramatike«, ki je »rasla iz srednjeveškega bogoslužja in preraščala v misterije«. V nadaljevanju govori avtor o tem, da so se »gledališko nič kaj umetelno sestavljene igre rojevale iz najimenitnejših krščanskih praznikov — iz velike noči in božiča. Nastajale so ob prazničnih evangelijih, da so jih živo upodabljale, se napajale iz apokrifnih spisov, pa tudi iz trdožive ljudske domišljije in ljudske predstavnosti«.

Že v spremnem spisu k tržaški predstavi se torej srečujemo s celo vrsto vrednot, ki jih naše življenje kljub nadvse pripravni in priročni tehniki ne pozna več na avtentičen, spontan in dejaven način, saj jih ne rojeva in ne proizvaja več samo iz sebe, tako da bi jih moglo tudi čutiti kot izvirno svoje in zato lahko k njim edinole teži z neko skoraj podzavestno nostalgijo. Te vrednote se skrivajo v nekakšni pretekli, danes pa očitno v celoti odsotni ljudskosti ali kmetstvu, ki pa s svojimi davnimi okornimi umetninami, se pravi sledovi, ki sta jih pustila za seboj, vendarle na neki način omogočata, da se moramo z njihovo pomočjo srečevati »z rodovnim izročilom«, na katerega začetku slej ko prej stojijo omenjena ljudskost in predvsem kmetstvo. Z njunimi vrednotami se lahko naš pričujoči svet in naše današnje bivanje spet zavedata svojega temelja in svojega pomena. Te vrednote nam omogočajo, da v sebi spet odkrivamo in ponovno tudi odkrijemo *dom*, da se skratka zavemo, da svet, v katerega smo postavljeni, ni neki naključni svet, puščava, v kateri smo se znašli po naključju, oziroma neki indiferentni prostor, v katerem lahko počnemo, kar se nam zljubi, ampak — da nam naš svet vendarle pripada v vsej svoji izvirnosti in da v njem temelji vse naše bivanje in bitje.

Iz tega pa lahko seveda sledi eno samo spoznanje in en sam sklep: — svet, v katerem smo, zdaj in tu, je za nas v resnici le naključni svet, ki se vede do nas v veliki meri indiferentno, je za nas v resnici le puščava, v kateri smo se znašli po naključju. Ta svet nam torej tak, kakršen je, ne pripada v vsej svoji izvirnosti in potemtakem tudi ne utemeljuje našega bivanja in bitja. Kljub močno pripravni in priročni tehniki ostaja naše bivanje potemtakem vendarle neutemeljeno in tako rekoč visi v praznem. Tudi »ustvarjavnost posameznika sredi vsakodnevnega opravila«, kakor temu pravi Bruno Hartman, se morda res lahko uresničuje le v nostalgiji po takšni, torej »pravi« ustvarjalnosti.

Ta nostalgija, ki je iz dneva v dan intenzivnejša, seveda že sama po sebi dokazuje odsotnost resničnega, torej avtentičnega in izvirnega *dóma* v danem svetu, saj nas z zmerom intenzivnejšo močjo trga iz tega sveta ter nas usmerja k tako imenovanemu »rodovnemu izročilu«, na katerega smo sredi »relativne življenjske urejenosti meščana« pozabili. Usmerja nas torej v preteklost, kjer je naš izvor, in v tem izvoru nas očitno more čakati odrešitev. Nostalgija nam potemtakem dokazuje insuficientnost našega življenja, hkrati pa nam tudi preprečuje, da bi postali npr. pravi »meščani« in da bi bilo potem naše življenje v resnici »urejeno« — ter da bi v vsem tem morala odkriti »novi«, resnični, izvirno naš dom. Odrešitve tedaj v našem relativnem življenju, takšnem, kakršno je, »relativno ... urejeno« in (napol) »meščansko« ne more biti, saj v njem neprenehoma pozabljamo in nikakor ne moremo več neposredno doživeti toliko a priori vrednih reči: ljudskosti, kmetstva, primarnega stika z zemljo, vere itn. Z vsem tem pa ne moremo doživeti tudi tistega prvobitnega človeškega sožitja, v katerem je — po tem mišljenju — temelj resnične kulture in resnično polno in bogato živečega naroda v celoti. Hkrati pa z nostalgijo sámo nenehno dokazujemo svojo nezmožnost,da bi omenjene vrednote nadomestili z novimi temelji, ki bi se jih zavedali avtentično iz našega pričujočega bivanja in njegovih resničnih možnosti.

Vrednote iz preteklosti, ki smo jih omenili in ki naj predstavljajo možnost na našo realizacijo ali samo-uresničitev v danem svetu, ki se nam razkriva kot tuj svet, in hkrati tudi možnosti za *dom*, so seveda stvar iste nostalgije, ki nas — kakor rečeno — zmerom intenzivneje trga iz danega sveta. Ta nostalgija se seveda izrazito pojavlja kot želja, ki je na neki poseben način usmerjena proti nemogočemu. V našem primeru se pojavlja kot teženje v preteklost, v katerem smo nekoč daleč morda živeli kot posamezniki in tudi kot narod v celoti polno, v pravem in avtentičnem sožitju. S tem pomeni nostalgija seveda neko posebno vrsto zanikanja danega sveta. To zanikanje je kajpa spet v prvi vrsti rezultat danega sveta in je šele potem zapisano imenu odsotne, v preteklost potopljene in v preteklosti tudi izgubljene vrednote in temelja. Tako se nam nostalgija razodeva kot nenehen beg v krogu — med stvarnostjo in željami in seveda hkrati tudi kot nenehno potrjevanje stvarnosti *per negationem*. Pri tem je stvarnost na isti način nezavezujoča, kot je poljuben in splošen predmet želja. Tako se vrtimo v krogu in smo vnaprej obsojeni, da *dóma* ne bomo mogli odkriti in da bo dani svet neprenehoma indiferentna, tuja puščava; da bo torej ostal prazen prostor, v katerem je mogoče ravnati edinole v skladu z našo vero in željami, nikoli pa v skladu z njegovimi stvarnimi in realnimi razmerji in možnostmi.

Ta zakleti krog želja in stvarnosti, v katerem se nostalgija sama spreminja v temelj vsega našega bivanja in bitja, tako da neprenehno potrjuje našo neutemeljenost, je božična igra, ki jo je po Andreju Šusterju Drabosnjaku napisal Bruno Hartman ponazorila na poseben in tudi tragičen način. Najbrž tudi ne more biti naključje, da je bila igra uprizorjena v Trstu, ki se je z velikim delom svojega prebivalstva dolgo časa štel za slovensko mesto in v katerem se danes — vsaj v določenem delu tega prebivalstva — še na posebej intenziven način kristalizira zgoraj opisano razmerje med željami in stvarnostjo. Tudi nostalgija se tu seveda pojavlja še v posebej jasno razvidni obliki in se še posebej izrazito veže na tako imenovani problem slovenske nacionalne usode — tako v mestu samem kot najbrž tudi v splošnejših slovenskih okvirih. Zato je morala biti tržaška uprizoritev »igre o slovenskem božiču« *Ta sveti dan veseli dan* slovenska res v nekem posebnem pomenu te besede. Ta posebni pomen nam lahko razkrije že sam pogled na avtorja jedra omenjene uprizoritve in na usodo, ki jo ta uprizoritev doživlja na tržaških predstavah.

Tisto, kar nas v usodi Andreja Šusterja Drabonjaka (1768—ok. 1825), koroškega kmeta in tako imenovanega »bukovnika«, ki ga literarne zgodovine uvrščajo v slovensko razsvetljenstvo (zato ga tudi Alfonz Gspan v prvi knjigi matičine *Zgodovine slovenskega slovstva* obravnava v razdelku »Prerod v obrobnih slovenskih deželah«), mora v tej zvezi v prvi vrsti zanimati, je globlji pomen njegovega dela. Čeprav je to delo v glavnem prevajavsko in tako v pretežni večini navezano na tuje, se pravi nemške predloge, ugotavlja npr. dr. France Kidrič v svoji slovstveni zgodovini za Drabosnjakovo literaturo med drugim naslednje: »V tistih slovenskih koroških kmetih, ki so prebirali Drabosnjakove knjige, prepisovali njegove rokopise in poslušali njegovo besedilo raz odre, je ostala vez s slovenskim jezikom intimnejša, pripravljenost za odpor proti germanizaciji večja kakor v drugih, pa najsi se je Šuster-Drabosnjak tega pomena svojega dela zavedal, ali ne. Kdor išče ka menčkov za razlago dejstva, da se na Koroškem ni ponemčilo še več Slovencev, kakor se jih je, in da slovenska narodna pesem živi med koroškimi Slovenci še tako krepko življenje, kakršnega nam ga kažejo njihovi zbori, ne more mimo Drabosnjaka, pa najsi je to še tako primitiven kmečki oblikovatelj, ki mu zgolj estetskih vrednot v literaturi res ni bilo nič mar« (str. 684). Ravno tako trdi tudi Alfonz Gspan, da predstavljajo Drabosnjakovi »šrifti« in »rajme«, med katerimi je posebej zanimiv *Svovenji Obace*, ter zlasti njegove poslovenitve in priredbe nemških nabožnih iger, ki so v različnih prepisih krožile med koroškimi kmeti in bile brž čas tudi pogosto uprizarjane. Pri tem je potrebno poudariti, da so Drabosnjakovi prevodi seveda nastajali v zvezi s praktičnimi in slovenskimi potrebami na Koroškem in da so kljub svoji okornosti nosili s seboj izvirnega slovenskega duha. Domnevati moramo, da se je prava Drabosnjakova igra *(Marijin pasijon)* navdihovala zlasti ob *»Komödie od Kristusoviga trplenja*, katiro so nekdej na te velike četrtik inu na te vilokonočni pondelik v Železni Kapli špilali« in ki jo datiramo v drugo desetletje 19. stoletja. Ob tem zgledu in tej pobudi je zraslo kasneje še precej priredb in prevodov *(komedija od veliga grenkiga terpljenja ino smerti Jezusa Kristusa našega lubiga Gospoda, Božična ali trikraljevska igra, O izgubljenem sinu, Egiptovski-Jožef, itn.)* in očitno so v celoti predstavljali dovolj intenzivno sintezo krščanstva in izvirnega kmetskega duha, ki je potrebo po gledaliških predstavah in po slovstvu občutil neposredno iz svojega načina življenja, tesno povezanega s krščanstvom. Govoriti o nacionalnih potrebah in narodnostnem gibanju je tu seveda še nemogoče, saj nam ohranjena Drabosnjakova literatura jasno kaže, da ne gre v njej za nikakršen izvirno slovenski »angažma«, ampak za neposredno poetično razkrivanje resnice njegovega posebnega sveta. Zato vključuje književna zgodovina Drabosnjakovo literaturo seveda šele kasneje v slovensko narodnostno gibanje. V svojih izvirih pa se Drabosnjakovo pesništvo docela sklada in je tako rekoč popolnoma istovetno s svojim svetom. In morda še več: identiteta te poezije s svetom predstavlja hkrati najbrž kar znamenje enotnosti med človekom in svetom, to pa se pravi, da razkriva Drabosnjakovo pesništvo resnico človekovega *dóma* v svetu, se pravi, da razkriva resnico tistega človeškega ali »počlovečenega« sveta, v katerem se seveda ne moreta začeti noben angažma in nobeno gibanje, zakaj v ta svet je vse človeško nekako a priori položeno, tako da bi sleherno gibanje in vsakršni angažma, s katerim naj bi se svet spremenil, pomenil pravzaprav usoden poseg v omenjeno harmonijo ali identiteto. »Bog« je namreč v tem svetu živ in neposredno prisoten in človek živi z vsem svojim bitjem v njegovi bližini. Človeško življenje in človeški svet sta takšna, kakršna sta — v svoji neposredni in preprosti razvidnosti sta hkrati cilj in sredstvo vsega, kar se v stvarnosti dogaja. Zato tudi gibanje s tako ali drugače projektiranim ciljem ali angažmaja v imenu neke »druge« transcendence tu ne moremo srečati, saj sta cilj in transcendenca (= projekt) neposredno položena v svet in človek živi z vsem svojim bitjem v nenehni in trdni poenotenosti z njima.

Seveda bi bilo mogoče še podrobneje opisati in s konkretnim gradivom tudi dokazati tisti *človekov dom v svetu*, ki nam ga razkriva Drabosnjakovo pesništvo. Te enotnosti ne more omajati niti podatek, da je Drabosnjak zaradi pomanjkljivega smisla za gospodarstvo nazadnje celo zapravil svoje posestvo in umrl ubobožan, tako da ni mogoče natanko ugotoviti niti letnice njegove smrti. Ta podatek nam govori pravzaprav le o eksistenčnem naključju, ki pa ga je nemogoče posplošiti v eksistencialno pravilo sveta. Disharmonija med človekom in svetom je kvantitativne in ne kvalitativne narave, kar pomeni, da ta disharmonija nikoli ne poseže v sam temelj omenjene enotnosti med človekom in svetom, torej v človekov *dom znotraj domačega sveta*. Zato disharmoničnih prvin v samem slovstvenem delu ne moremo odkriti, saj ostajajo v celoti zunaj njega, tako da lahko sklepamo, da ostaja tudi pesnikova biografska usoda — celo ob njegovem pesniškem delu samem — izrazito le posledica naključja in v vsebino pesniškega dela ne more vdirati.

Tržaška priredba in uprizoritev Drabosnjakove *Božične ali trikraljevske igre* je tedaj mogla rasti predvsem iz dveh poglavitnih razsežnosti Drabosnjakovega slovstvenega prizadevanja. Po eni strani je gradila iz nostalgije po izgubljeni enotnosti med človekom in svetom ali točneje iz izgubljene enotnosti med *slovenskim* človekom in njegovim izvirnim *slovenskim* svetom, torej iz nostalgije po srečnem slovenskem *dómu* v svetu. Po drugi strani pa je hotela povzdigniti Drabosnjakov prispevek slovenskemu nacionalnemu gibanju, za katerega pravi — pozneje — Kidrič v že omenjenem odstavku, da »je ostala vez s slovenskim jezikom intimnejša, pripravljenost za odpor proti germanizaciji večja kakor pri drugih« Koroščih, ki drabosnjakovih knjig niso prebirali, niso prepisovali njegovih rokopisov in ki niso poslušali njegovih besedil na gledaliških predstavah.

Naposled je tržaška predstava hotela sintetizirati obe omenjeni prvini in postaviti nostalgijo kot temelj modernega razenotenega slovenskega sveta — seveda s perspektivo realizacije te nostalgije, se pravi, da je hotela ponovno omogočiti izgubljeni »srečni slovenski *dom*« v danem svetu in ta dom postaviti ponovno na avtohtonih in avtonomnih slovenskih temeljih, v katerih naj bo zdaj zaobsežena ne le izvirna resnica nekdanjega koroškega sveta, ampak tako rekoč resnica celotnega slovenskega bivanja. Temu prizadevanju so do potankosti ustrezale tako adaptirane ljudske pesmi, po folklornih zapisih posneti ljudski božični običaji iz malone vse Slovenije in tudi dopisano besedilo, s čemer je prireditelj posplošil koroški »lokalizem« Andreja Šusterja-Drabosnjaka. Temu primerno je bil seveda moderniziran tudi izvirni avtorjev jezik in v njem ohranjenih le nekaj poglavitnih koroških arhaizmov.

Predvsem pa je predstava pridobila »obče-slovensko« nostalgijo z dramaturškim okvirom, znotraj katerega je sama božična pastorala dobila vzvišen, obredni in še posebej sakralni pomen. Okvir v obliki prologa in epiloga nam zvesto po zapisih o uprizoritvah Drabosnjakovih iger prikaže vzdušje na sveti večer v koroški kmečki hiši, ko družina gosti kolednike in se pripravlja na igro, ki bo v hiši uprizorjena pred odhodom na polnočno božično mašo. Ljudje v blaženi sreči in v idilični poenotenosti s svojimi opravili in z zemljo, ki jim je bogato rodila, sklepajo svoje celoletno delo, blagoslavljajo poljsko orodje in pridelke ter se s kadilom klanjajo hiši, v kateri je nemo prisoten ves njihov rod, njihovo »rodovno izročilo«, kakor bi rekel Bruno Hartman. Vsi spori so končani ali ustavljeni, zemlja diha z ljudmi, ki jo obdelujejo, posamezniki dihajo s celo vasjo. Človeško sožitje pa diha pod znamenjem vere v dobrega in edino pravega ter resničnega Boga, ki bo ob polnoči ponovno rojen na svet in ki bo seveda Odrešenik. Zvonovi pojo, vsi ljudje pa zbrano in poenoteno prepevajo znano božično pesem, ki nosi v Strekljevi zbirki številko 4849:

»Ta sveti dan veseli dan
vsem ljudem od boga dan.
Per jaselcah, per Jezusu
čestimo, hvalimo veseli dan!«

Potem se polagoma začne božična igra, v kateri privzame hišni gospodar »vlogo« Jožefa, njegova hči Mojca (ker je najlepša) »vlogo« Marije«, izmed kolednikov stopijo sveti trije kralji itn. Igra, ki seže od trenutka, ko sveti nadangel Gabrijel oznani devici Mariji spočetje preko popisa prebivalcev v Betlehemu in Jezusovega rojstva, preko Herodove moritve dojenčkov v Judeji in obiska svetih treh kraljev pa vse do Jožefovega in Marijinega bega v Egipt. — Natančno po zapisih v *Novi zavezi*. Drabosnjakovi *Božični igri* po ohranjenem rokopisu v bohoričici iz Breze nad Vrbskim jezerom (rokopis hrani Študijska knjižnica na Ravnah na Koroškem) je Bruno Hartman dopisal še prizor, v katerem Tajfel in Smrt pravično kaznujeta Herodeža za njegove zločine. S tem se krog sklene, v svetu ni nobenega zla več — dobro je poplačano, zločini kaznovani z najhujšo, pa vendar najpravičnejšo kaznijo — kakor nam pač dokazujejo sklepni Hartmanovi verzi:

»Na svetu si misli kaj vsak gospod,
da mu ne bo treba s sveta od tod,
borne ljudi stiska noj mori,
pa ga le štrafenga doleti.
Ti si nedolžnim otročičam glave jemal,
zdaj ti jo bom pa jaz raz život dal!«

Mračno vzdušje, ki je ostalo po kazni nad Herodežem — vsaka kazen je bridka

Nadaljevanje na strani 4—5

Nadaljevanje s 3. strani

— sprosti finale v obliki epiloga, v katerem se skoraj po brechtovsko razkrije, da je tudi v Herodeževem primeru (Herodeža igra debeli hišni hlapec Boštjan), ki je bil povsem po pravici kaznovan — šlo samo za igro, skoz katero dobi vélika kmečka in ljudska sreča samo še novih dimenzij. Zato lahko kljub krvi odide družina družno in mirno z vso vasjo k polnočnici.

Svet je torej urejen in se v vseh svojih podrobnostih sklada — v vsej tej urejenosti je tudi lep in srečen, saj predstavlja človekov *dom*, ta pa se prilega tako podobi objektivne stvarnosti sveta kot tudi človekovih intimnih želja in pričakovanj. Ničesar ni, kar bi utegnilo razdejati *srečo: z odra se ubrano glasi božična pesem* (številka 4849), dvorana plava v žlahtnem dimu kadila, Mihevčeva arhitektura tržaškega »Slovenskega doma« se blešči v marmorju in je slovesna v svojih številnih in razsežnih prostorih. Gledavcev sedi v avditoriju na šestini vseh razpoložljivih sedežev. Če odštejemo naravnost olimpijske *foyerje*, je gledavski prostor malone prazen. Nostalgična igra o slovenskem božiču in o slovenskem domu v svetu, ki bi živel svojo avtonomno srečo in svoje blaženo življenje, temelječe v vse odrešujoči »slovenski narodni biti« — je mrtva, saj je tako kot v začetku prejšnjega stoletja na Koroškem, ko so bili skoraj vsi gledavci hkrati tudi igravci, navezana v glavnem le na svoje interprete. Razlika je seveda ta, da je tam in takrat razkrival realen in stvaren svet in resnica tega sveta je bila eksistencialna resnica biti. Tu pa smo se srečali s svetom, ki je bil ustvarjen in reinkarniran zato, da bi budil nostalgijo in skoznjo ponovno formiral temeljne vrednote slovenskega nacionalnega bivanja. In skoz te vrednote spet utemeljil to bivanje in ga hkrati odrešil — kot *slovensko* bivanje, kot bivanje v *slovenskem* svetu, ki naj opredeljuje in utemeljuje vsa človeška ravnanja in ki naj tem ravnanjem tudi vrne njihovo temeljno srečo.

Seveda je popolnoma jasno, zakaj se blažena enotnost med človekom in svetom tako neusmiljeno sprevrača v svoje nasprotje, gledališka reinkarnacija te skladnosti in sreče pa postaja nostalgična karikatura. To isto nostalgijo in z njo najbrž tudi hud obup (ki pa je nam očitno tuj in nedoumljiv) razkriva tudi tretji spet v *Glosah 65*, ki ga je v četrti številki tržaške revije *Zaliv* objavil Boris Pahor. V tem spisu je razkrita Pahorjeva resignacija nad slovensko *OF*, ki »ni dala (po vojni) Slovencem izvirnega *slovenskega* politika« skratka po tistem času, ko se je »nudila Slovencem priložnost, da uresničijo to, kar so zamudili v devetnajstem stoletju, in to, kar so za časa prve svetovne vojske doživeli skoraj v polsnu. Zato se za časa nacističnega genocida slovenski človek ni spraševal, kako si bo v prihodnosti uredil družbeno in socialno življenje, ampak je reševal svojo golo in ogroženo narodno bitnost.

Kljub svoji majhnosti je bil ob spoprijemu z mogočno silo slovenski rod duhovno prebujen in v bistvu enoten. Njegov obrambni boj je prevevala moralna moč, ki se je skozi stoletja nabirala počasi in v temi kakor prosojna kamenina na stalagmitnem stebru.«

Globoko, temeljno nesorazmerje med željami ali pričakovanji in stvarnostjo (ki se seveda pregiblje po svojih lastnih zakonih), razodeva Pahorjeva glosa pravzaprav z racionalnim jezikom — in z isto kontekstno spreminjevavsko tendenco kot predstava v tržaškem »Slovenskem domu«. Pahorjev obupani klic poslušamo v znamenju nepotešenosti »tistih, ki si želimo drugačne etike, pa tistih številnih, ki je povojna vzgoja vcepila nepotrebo po kakršnikoli etiki«. In dve vrsti prej: »Ponavljam, da sem za laično družbo, a če se bom v stiski moral odločiti za to, kar bo za narodno skupnost koristneje, potem bom rekel: Prav, rajši naj krščanstvo rešuje narodnost, kakor da je ne rešuje nihče.«

Gledališka uprizoritev se zadovoljuje z nostalgijo kot temeljem vsega našega pričujočega ravnanja in sveta. Uprizoritev je predstavljala afirmacijo danega sveta *per negationem*. Boris Pahor bi ga hotel spremeniti s stvarno akcijo in ga s to akcijo seveda tudi spremeniti v »srečni slovenski dom«. Kot intelektualec pa ostaja kajpa brez stvarnega orožja in zato lahko samo kliče v imenu akcije.

Ta vera, ki temelji v neobveznosti sredstev in v disharmoniji med sredstvi in ciljem, nam ostaja nedoumljiva kakor vse tiste vere, ki napadajo in hočejo spremeniti dani svet v njegovem *temelju*, kar verjamejo še v »neki drugi« svet. Prepričani smo namreč, da moramo živeti tako, kot moremo na nivoju *svojega* sveta. Zato ne moremo pristati niti na nostalgijo, kakor nam jo je izpričala predstava Drabosnjakovega in Hartmanove »igre o slovenskem božiču«, niti na obup Borisa Pahorja, ki svojo vero izpoveduje z naslednjim stavkom:

»A nekaj je treba poskusiti, ker drugače bo šlo vse v nič!«

Zato ostajamo tam, kjer smo — v praznem prostoru.

Andrej Inkret

andrej medved: ? konca ni

Drama, ki ne bo nikoli uprizorjena, ker se je izgubil začetek. Predzadnja in zadnja scena. V prostoru, kjer se dejanje uprizarja, visijo reprodukcije Chagallovih slik.

— — —

TRETJI FILOZOF: Človek si je izmislil boga samo zato, da se ne bi ubil.

PRVI FILOZOF: Smrt je edina resničnost. Po njej je vse končano. Nisem več svoboden.

TRETJI FILOZOF: Človek je žrtev svojih resnic.

PRVI FILOZOF: Življenje je brez višjega smisla. Smrt je absurdna in degradirana.

DRUGI FILOZOF: Svet je odtujen lastni smiselnosti. Svet je popolnoma absurden.

ON: Razpeli so me na križe bolestnih orgel. Noro zvonjenje naznanja prihod jutra, toda jutra ni.

V ozadju se pojavi skupina ljudi.
Prerivajo se med seboj.
Filozofi izginejo.

ON: Moj bog, žrtvovan sem!

Izza kulis nekdo presunljivo zakriči: boga NI!
Na oder pritečejo ljudje.
Smejijo se in izginejo za knjižnimi omarami.
Izza bronastih vrat prineso veliko baročno posteljo.

ON leže na posteljo: Vrata so se odprla, ne da bi bilo ob tem slišati najmanjši šum. Čeprav sta bila še daleč, sem na vratu že začutil hladno ostrino njunih rezil. Vstopila sta. Obraz sem imel obrnjen v blazine. Delal sem se, kakor da spim. Skrajno napet sem pričakoval udarec. Niti pomislil nisem, da bi zakričal, ali da bi kakorkoli pokazal svojo budnost. Začutil sem rezilo, kako je predrlo vrhnjo plast kože, se poglobilo in obtičalo v moji notranjosti.

TOMAŽ: nikoli nikoli
nikoli
nikoli
NIKOLI

V ozadju se iz teme izvije v belo rjuho zavita postava.

SMRT: In Tomaž je kričal ta NIKOLI, kakor bi hotel, da tudi mi doživimo smisel besed, ki jih je ves čas tako neutrudno in presunljivo zavzeto ponavljal.

ON: Tudi sam sem kričal, kolikor je bilo mogoče, ker sem se bal, da ne bi pozabil besedila.

PESNIK: neprestano ponavlja: IN ptice kakor cvetje bele
bele
so odletele.

ON: In sem doživljal ta krik stokrat in tisočkrat.

Skoči iz postelje, divja po prostoru in kot blazen ogleduje razobešene slike na stenah.

ON: Izpijte mojo norost, blazneži za kitarami in bobni! Če bi videli njegove slike (kaže na CHAGALLOVE reprodukcije), ne bi nikoli več zatisnili očesa. Toda ne glejte jih s svojimi praznimi rumenimi pegami, kajti nikoli jih ne boste mogli VIDETI!

V ozadju nekdo prižiga sv... so postavljene na knjižnjih omarah.
Nekdo drug hodi za njim ...gaša.
Sledi scena z blazneži.
Nekateri se smehljajo.
Nekateri bolščijo v sten... ...terih je napisano TIŠINA OSAMLJENOSTI.
daljši premor

SMRT: Vodilo me je ... prepričanje: Izpovedati svoja čustva.

PESNIK še vedno pon...
Danes sem umrl tisoč sm...
molitev za pozabljenemi ...
Danes sem umrl tisoč sm...
Labod je odletel s prebod... prsmi
IN ptice kakor cvetje be...
bele
so odletele

ON *resignirano: Ime ... Marianne.*

Iz ozadja planejo blazne... privežejo na baročno posteljo.
Ne upira se jim niti ne ...
Povsem je umirjen.
Zasliši se oddaljeno igran... orgle.

SMRT: Rekli so, da je ... in so prišli ponj in so ga odpeljali v nori...
Norci vzdignejo posteljo.

ON dvigne glavo in za... ...e bom vam govoril o visokih travnikih, kajti ... ...vetje ne bo pozabilo mojih poljubov. Nise... ...lovek med ljudmi, nisem več del življenja, ...ajam več v svetu normalnega.

PESNIK ponavlja ved... ...neje: Danes sem umrl tisoč smrti.

Danes sem umrl tisoč smrti.

ON zakriči: To je svet, ki ga vi ne boste nikoli spoznali!

NEZNANEC nenadoma priteče na oder in pade pred smrt: NE, ne, to ni res! To ni mogoče!

SMRT odvrže belo rjuho: ..IN so ga zagrebli in so rekli: NI BIL ROJEN ZA TA SVET.
Mozartov Requiem.
mizerere.

SMRT in NEZNANEC zakričita in zbežita.
Ostali se ne premaknejo.
Sveče ugasnejo.
Nekje od daleč se zasliši glas.
Sprva je nerazumljiv.
Nekako monoton in tresoč.
Zdi se, da prihaja iz zelo oddaljenih prostorov.
Hiše so se odmaknile.
Peljali so ga skozi vrtove, iz katerih se je vzdigovala *megla*.

IN ga potiskali skozi prostore med hišami.
konec
zastor, ki ga ni, pade med gledalce. tudi teh ni.[1]
Komaj so se prerivali skozi odprtine v stenah.
Zavezali so mu roke, da ne bi mogel kričati.
stene so bile poškropljene s krvjo.
KRIK
to je bilo zadnje
začetek
Dani se.
Moral bom začeti znova.
Prazne ulice so me spomnile na večnost, ki je ne bom mogel nikoli dojeti.

— — —

[1] tudi konca ni

aleksander peršolja

igra

Zgodaj zjutraj je šel na obalo.
S ploskim čelom je zajemal morje.

V pot z neznanim korakom
je širil veter
zaokrožene pasti.
Kot kratek brlog z vrezanimi grmi
sopiha s čudnim sijajem
v razkošnost.
Prišel bo do moje lepote
in rekel,
lepota plava v izruvani trati
za tabo.
Postavil bo črke na neprave prsi,
privezal jih bo s tisočerimi svetlobami,
potem upihne svečo,
dokler ne usahne v svoji nemoči
in tema razširi zavite smehljaje.
Okužen ostane
priklenjen na kamen,
z verigo pripet med glavo in noge.

Zlomljene veje padajo k obali.
Niso več njegove roke
in njegov glas,
ko je molil zlit z zemljo vase.
Pregnal bo krik iz svojega grla.
Postavil ga bo med razstavljene kupčke,
potem ga vprašal prezgodaj.

To ni več pesek,
to ni več obala,
to ni več morje.

Krik izdajanja zadnjega časa.
Orbita bo kratka sekunda.

Veliko kolo v še večjem kolesu
z obrazom obrnjeno v nikamor.
Tu je čas vzdržal butanja.
Potem se obrne v nasprotno smer
samo z enim zamahom.
Tutam, tuintam.
V dveh usedlinah čakanja.
Jate se bojo zapičile s kljunom
v ozko obzorje
in ostale s temnimi očmi.
Korak za korakom se bo spreminjal
obraz kamnite hiše.
Nikdar ne bo žarek padel
na izbrisan prag,
ker je bil čas vedno predolg,
ker ga ni bilo.
Vstane z razbito pestjo.
Bilo je vse pred njim.
Korak je bil vaba,
da umiri majajoče pustinje.
Potem nazaj, kjer ni.
Bolna zemlja s strahom,
ti boš jutri močnejši.

rdeči polkrog

Veje so vrata v koraku,
da sem upepeljen pred ...m.
Vendar počakam,
brez iger.

Postavil te bom med lis... ...oglje,
dokler se ne vrne senca
brez krošenj rdečih koš...
Enega pred korenine,
enega med sabo in me...
Takrat zarišem z meglo...
Nisi polkrog.
Niti rjavo spajanje
železa z železom.

Vseeno.
Zdaj tu so oboki odprti.
Zdaj tu je senca končan...
V petju plešejo metulji
z izvitim molkom svojih...

Noč je umorjena
in gleda s krvavo peno
mimo vsega.
Na kamenje skjučim k...
ko v daljavi zapojejo z...

marjan krušič, srečni otok

Zbirka novel »Srečni otok« (Cankarjeva založba, Ljubljana 1966) daje na voljo več možnosti približanja. Lahko bi, recimo, pristopili skozi estetsko analizo ali kako drugače, vendar se zdi, da se je najprimerneje oprijeti idejno estetske »poti«, ker ta najbrž omogoča popolnejše dojetje Krušičeve proze.

Temeljna ugotovitev, ki veže to zbirko novel, je najbrž ta, da je sleherna človekova aktivnost obsojena na svoje nasprotje, vendar kljub temu naj človek vztraja, torej naj bo aktiven do konca. To spoznanje skupno z ogrodjem, ki ga je pisatelj uporabil, ni samo stičišče, ampak povezuje vseh pet novel v celoto in se povsem razreši v zadnji (»Lačno morje«). Če poenostavimo, lahko rečemo, da so si usode ljudi z otoka bolj ali manj podobne, saj so vzroki sicer različni, vendar, to upravičeno sklepamo, končno le privedejo do tega, pravzaprav človeka prisilijo, da sam pomore k dokončnemu propadu. Vsak trenutek so aktivni, grebejo vase, ocenjujejo svoja dela in se prav zavoljo nenehne izpostavljenosti s strastno vnemo bojujejo proti elementarnim nesrečam, proti ljudem, proti usodi in si v tem prizadevanju ostanejo zvesti. Ko npr. kovač Mateo opazuje mrtve čebele pred panjem, ugotavlja: »Če takole končaš, vsaj veš, da si zdržal do zadnjega utripa, do zadnjega zamaha, za katerega si še imel moči!«

Otočani žive torej v nenehni napetosti, so nenehno v konfliktu in zato pripravljeni vsak trenutek dokazovati, da »(...) čisto zagotovo veš, da je najlepše končati tako, kakor si začel: z mislijo na delo, ki te čaka, (...) in z mislijo na neopravljeno delo, ki ga zapuščaš.« Ta elementarna vztrajnost jih pravzaprav vodi in je tako trdna, da se mora končno prevesiti v poraz. Naj bo še tako brezupno, brezizhodno, vedno znova iščejo dokaze za smiselnost ravnanja, za možnost aktivnosti, da se jim to posreči ali pa ne. Spontano se oklepajo vsega, kar lahko dokaže njihovo aktivnost; torej gre za neke vrste slepilo, ki jim ohranja pogum.

Popolni so v svojem žrtvovanju, »seciranju« samega sebe, saj se zavedajo, da se »Mlado, občutljivo drevo (...) ne more spoprijeti z golo skalo!« Brezobzirno se zavedajo te resnice, a si kljub temu dopovedujejo, da »Nikoli ne smeš biti sam sebi ovira!«. S tem seveda izključujejo uničujočo prizadetost, vendar ne toliko, da ne bi svojega antipola ljubili in sovražili hkrati, saj se zavedajo, da se edino tako morejo uresničevati, čeprav dokončnega uresničenja ne morejo doseči. Navezani so na svoj otok, svojo zmago in poraz, slavolok in nagrobnik.

Razumljivo bi bilo, da bi poiskali rešitev v družbi, v ljudeh, kajti skupno bi morda zmagali. Vendar tudi v tem ne najdejo rešitve, ampak kvečjemu trenutno tolažbo in morda še upanje, ki je vnaprej obsojeno na neuspeh.

Mlada baletka, ki hoče plesati, delati, skuša poiskati kriterij v ljudeh: v sodelavcih in občinstvu. Nuja jo žene v nenehno prizadevanje, vendar končno spozna, da je vse zaman. Celo dalj gre, saj niti v možu, slikarju, ne najde pomoči, ampak le navidezno oporo, ki se končno sama preda brezupu, podoba se prevesi v groteskno.

Končno se skušajo rešiti vase, in čeprav si ne dovoljujejo prizadetosti, le morajo spoznati, da tudi v njih samih ni rešitve. Zavedajo se namreč ostankov kriz, ki jim kljub vsemu bolj ali manj podlegajo in vnaprej degradirajo tisto, kar bi morali graditi, stopnjevati. Iz notranjih stisk se skušajo rešiti navzven, a pokaže se, da je tudi to jalovo početje. Zato se nikoli ne prebijejo do sprostitve; morebiti navidezno to dosežejo, a kmalu spoznajo svojo zmoto, zaslepljenost. Ta samostojnost (iskanje, aktivnost ipd.) je sicer negirana ob nemoči, a je vendarle v svojem temelju avtonomna, saj navadno poprej odloča o slehernem početju, ki je lahko tudi samo reakcija, zato slehernega privede do spoznanja, da je krivda v človeku, ne pa kje zunaj, morda celo v božanstvu. To ugotovitev potrjujejo — vsak po svoje — vsi osrednji liki. Tako kovač Mateo (Kovačevi križi) ugotavlja: »Razmerja so jasna, groba. Vsa tvoja (njegova, op. pisca) krivda je v tem, da si nekoč že skoraj videl stati svojega sina (ta je umrl v tujini, op. pisca) poleg sebe ob oglju in nakovalu (...).« Marcel (Kratko, minljivo) to nehote priznava, ko se skuša opravičiti (ker je pač zmotno verjel v svojo pomembnost, ki je v bistvu navidezna, in v svojo mladost, s katero hoče zakriti staranje): »Ne, poletje ne more biti tako kratko. Nihče ne verjame v kratko, minljivo poletje.« Bolj jasno spr... ...krivdo mlada plesavka, saj ugotavlja ...uje: »Nikoli ne smeš biti sam sebi ovir... ...umljivo je, da so to spoznali po odločilni... ...z nenehno prisotnim antipolom, zato m... ...logično sklepati, da pomeni priznanje ... premaknitev odvisnosti v človeka in de... ...i v okolje. Vzrok je v človeku, ker je le... ...možen prav reagirati na zunaje povode... ...memo zenačiti z usodo, ki je za človeka ...ejšnja, in sklepati, da je rešitev le v raz... ...m se človeku, torej ta naj se prav up... ...poskuša premagati sebe, ali pa naj se kak... ...će uspešno brani. Če pa je to res, poten... ...no domnevamo, da Krušič le pušča mož... ...šitve in tudi globlje, temeljne osmislitve.

Morebiti vse omenj... ...i ni bistveno, ker lahko domnevamo, da ...nehen boj edina možnost bivanja, kajti ...liktu nastopa človek najpopolneje, saj ...merja z nasprotnim, je notranje prizade... ...benem najbolj aktiviran. Omenjeno more... ...niti v ugotovitev, da se človek nenehno ... ...a z okoljem, s seboj itd., v tem boju pa ...ražen, kar ga ne moti — čeprav mu po... ...ilje smisel —, saj je njegovo vztrajanje ... ...bolj popolno, čim bolj je v stopnjevani ... situaciji, ne glede na eksistenčno ogrožen...

Gre torej za močna ...olja, ki so v novelah izražena v obliki ...tiranja analitično sintetične pripovedi, a... ...a poseganja v pokrajino ipd. Zlasti pog... ...a prvi dve. Pojavljata se kjerkoli in st... ...ejeni temeljnemu spoznanju, »vodilnemu ...u«. Veselemu nujno sledi žalostno, upu ...p, uspeh se takoj prevesi v poraz ipd.

Tak način je sicer ..., vendar mu Krušič preveč vdano sledi, ... marsikdaj nasilno in nepremičljivo kontra... ...in nekajkrat zaide celo v naivnost. V nove... ...no morje« je npr. povsem neprepričljiv, ...rda naraven pojav prikaže — oziroma teg... ...tori — na hitro in prav ta hitrica ga nag... ...a prehoda vrže v opis divjanja morja. ...e, mladostno počutje starega zakonske... ...a se prevesi v elementaren beg pred nara... ...silami.

Podobno je tudi pri ...ično sintetični pripovedi, kjer tekočo zg... ...dopolnjuje in obenem trga z močnimi ...cencami, kar je v bistvu psihoanalitičen ...pek. Iz slednjega sledi ugotovitev, da ho... ...ušič predvsem pokazati (preučiti) notra... ...dive osrednjih likov in pri tem ni poz... ...a estetski učinek.

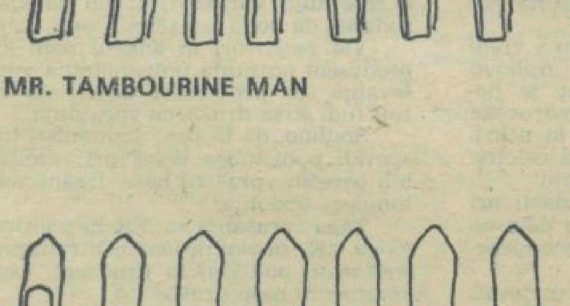

MR. TAMBOURINE MAN

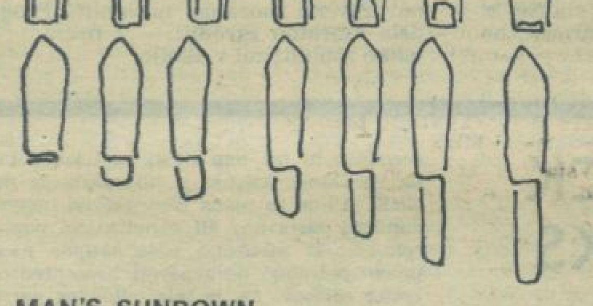

MAN'S SUNDOWN

To razumljivo daje vtis, da gre za zavestno, naporno analizo človekove notranjosti in njenih reakcij v razmerju do sveta. Posledica te hitre, filmsko obarvane »cenzure« zahteva, da bravec bolj ali manj miselno sledi noveli, saj prav omenjeni hitri prehodi ne dopuščajo, da bi bravec »uresničeval« delo povsem nekontrolirano, predano. Če pa že slednje omogoči, ga takoj nato razbije s sintetičnim vložkom (Barve tega dne), kar je vzrok tudi nekaterih nejasnosti, čeprav je v skladu z idejo zbirke novel.

Poglavitnemu spoznaju je podrejen tudi stil. Kot velja za večino pisateljskih prvencev, da so namreč stilno nedosledni, tako velja tudi za Krušičevo zbirko novel. Res je, da prevladuje realistično obarvan izraz, vendar samo to. Zakaj v skladu z dokaj zavestno kompozicijo večkrat zaide v poetiziranje. To realizira s posebitvami pokrajine ipd., kar se zdi prisiljeno, in pomeni pravo nasprotje. Če se seveda omejimo na skladnost tega s srčiko zbirke, potem je to sprejemljivo, vendar kljub temu kaže stil poenotiti, se znebiti Hemingwayevega in Prežihovega vpliva. Omenjene nedoslednosti so vsekakor možnost, saj so zelo blizu »asociativni metodi«, vendar pri Krušiču to ne pomeni niti enotnosti prevladujočega niti urejenosti asociativnega postopka. Gre za uporabo obeh, le da se izmenjujeta. Pogosto najdemo tudi take metafore, nekakšne poetične vložke: »(...), da bo zahrustal s koraki po kamenju (...)«, »(...) zadušene zvezde (.)«, »Spodaj tone morje v zasoplem dihu valujoče svetlobe«, »Ljudje so obupani deljini (...)« ipd. Take primere prav gotovo omejujejo bravca na pisateljeve reakcije in njih zapis, kar pa predvsem pomeni, da včasih ustvarjavec premočno izstopi. Torej se pisateljev odnos preveč postavi v ospredje, kar nam potrdi tudi nekoliko posmehovalni odnos do arhitektove žene v noveli »Kratko, minljivo«. To učinkuje dokaj neestetsko in neenotno.

V sklepni del gre torej pripomba, da neurejenost v tej zbirki ni ustvarjalna, temveč je njeno nasprotje. Delna dognanost očitno ne more tega zakriti. Vse novele, razen morda četrte, so nedodelane, čeprav za osrednje like po vsem sodeč tega ne moremo reči, ampak je prav nasprotno, kar morda najbolj potrjuje misel, da Krušičeva iskanja odpirajo v naši književnosti nekaj svežih možnosti in da v marsičem presegajo bolj ali manj neizvirna prizadevanja nekaterih, tudi znanih pisateljev.

Ernest Kobolt

zaliv 4

Revija Zaliv, ki izhaja v Trstu z individualno podporo in pod uredništvom Danijele Nedoh, Marka Kravosa, Milana Lipovca, Borisa Pahorja in Igorja Tute, je s četrto številko sklenila svoj prvi letnik izhajanja (1966).

V današnjem trenutku težko presojamo vlogo te revije, mesto, ki ga zavzema v slovenskem kulturnem ozračju, in uspešnost, kako to ozračje dopolnjuje: ne vemo namreč, na kakšen sprejem in odziv naleti na svojem zamejskem tržaškem področju, in vemo, da odziva nanjo v matični deželi, kolikor lahko sklepamo po periodičnem tisku, skorajda ni. To seveda ni prav. Zaliv nosi na sebi namreč pomembno poslanstvo, ki je hkrati breme: pomeni na Tržaškem eno redkih možnosti za opredeljevanje Slovenske inteligence do književnosti in kulture sploh, to opredeljevanje je njen namen in pomen; neodzivnost, molk ga že vnaprej postavlja v luč nesmisla.

Seveda bi se morali nujno povpraševati po kakovosti omenjenega opredeljevanja, kakor se kaže v vsebini prvih štirih številk. Na to ne moremo obširneje odgovarjati, resnici na ljubo pa je vendarle treba priznati, da v celem letniku ni veliko prispevkov, ki bi govorili na presenetljivo izviren, nov in zadosten način. Med take prispevke moremo šteti od pesniških imen do neke mere Marka Kravosa in Ireno Žerjal-Pučnik, od proznih Pavleta Zidarja, od esejističnih Katko Šalamun-Biedrzycko in Alberta Rejca, od publicističnih pa Borisa Pahorja. Iz natančnejšega pretresa bi morali spoznati, da je vsebina Zaliva najzgovornejša v svojem vsakodnevnem zapisu, v angažirani besedi.

To nam potrjuje tudi 4. številka. V njej zbujata pozornost uvodni članek Alberta Rejca *Neumrljivost slovenščine v Beneški Sloveniji*, posebno pa še zadnji del Pahorjevih zapisov *Glose 65*. Oba članka imata neko zgodovinsko vrednost, imata pomen za perspektivo slovenske zgodovine. Pahorjev se poleg tega ponaša še z ostro in odkrito besedo in mislijo, ki bi *morala* sprožiti odziv na drugi strani. Sam avtor se boji, da odziva ne bo, da bo njegov mišljenjski boj neuspešen, ker ne bo nasprotnega, in da se mu bodo »vprašanja vrnila, kakor da jih je odbil cementen zid«.

Povzeli bomo tisti del Pahorjevih glos, ki jih je zapisal ob zgodovinskem dokumentu *Poslovilna pisma za svobodo ustreljenih*. Zapis je pobudila Pahorjeva emocionalna prizadetost, vendar je pri tem vseskozi podkrepljen z zgodovinskim gradivom.

Srečanje s spominskimi izpovedmi dvestotih štajerskih talcev je zbudilo v avtorju nujno primerjavo vizije, ki je slovenskega človeka vseskozi vodila v narodnoosvobodilnem boju, in njeno današnjo uresničitvijo, hkrati pa je terjalo do te primerjave nepreklicno opredelitev.

»Dognal pa sem, da je poleg zadrege, ki jo čutim pred temi obsojenkami in obsojenci kot človek in kot nekdanji prebivalec krematorijskega sveta, prav tako resnična zadrega, ki se je ob njihovih oporokah zavedam kot pripadnik slovenskega rodu.«

Pahorjeva zadrega izhaja potemtakem iz prepričanja, *»da se ni uresničilo to, v kar so na smrt obsojeni ljudje verovali, ko so pisali poslovilna pisma.«* Osvobodilna fronta, ki je bila izraz duhovnih moči slovenskega ljudstva, je v svoji poslanici primorskim Slovencem oznanila, da je njen cilj *»osvoboditev vsega slovenskega naroda in združitev vseh Slovencev v enotno, neodvisno in svobodno politično tvorbo«.* Ta poslanica navaja tudi izjavo: *»Slovenski katoličani sprejemamo Osvobodilno fronto kot edino in zakonito slovensko narodno oblast.«*

Po dvajsetih letih je treba pomisliti, kako je z vsem tem:

»...vse kaže, da se je v dveh povojnih desetletjih naredilo vse, da bi »narodna oblast« počasi, a dosledno shlapela. O pravi »neodvisni in svobodni politični tvorbi« res ni mogoče govoriti.«

Nadaljnje Pahorjevo pisanje dokazuje in z gradivom ilustrira zgornje trditve: v polemiki z E. Kardeljem (Razvoj slovenskega narodnega vprašanja) ugotavlja, da je bilo jedro osvobodilnega boja *»sestavljeno iz vseh plasti slovenskega naroda«*, to jedro ni sprejelo *»bremena in žrtve«* osvobodilnega boja (Kardelj) iz pričakovanja materialnih koristi:

»Janko Premrl je bil sin zelo bogatega posestnika in trgovca, a se je od mladih nog požvižgal na svoje bogastvo in sprejel vse težave, ki mu jih je nizala njegova ljubezen do slovenske besede.«

Kardelj nadaljuje v naslednjem odstavku: »To dejstvo temeljito zavrača očitke, ki so jih zelo često ponavljali sovražniki Komunistične partije, češ da je z narodnoosvobodilnimi gesli prevarila ljudske množice in jim potem vsilila revolucijo. Res pa je, da je prav demokratična in socialistična perspektiva, ki so jo delovne množice videle v narodnoosvobodilnem gibanju in v vodilni vlogi Komunistične partije, dajala temu gibanju tako moč in množičnost.« (Str. XLV)

Pahor: »Glede socializma bi rekel: slovenski človek ni imel nobene težave, da ne bi sprejel socializma, ki bi bil (v srcu Evrope) demokratičen in moderen. Zato se slovenski človek ne čuti prevaran, ker se je po vojski znašel v socializmu, ampak ker se je socializem razodel v taki obliki. Na primer slovenski kmet, brez katerega ne bi bilo ne partizanstva ne socializma, ni mogel pričakovati tako obupne agrarne politike. Ko je z ljudmi in živežem zdrževal osvobodilno vojsko, si slovenski kmet ni niti od daleč mogel misliti, da bodo njegova polja postala manjvredno blago, da bodo njegove vnuke privabili v mesta, jih tam izučili ter jih potem kot specialiste oddali tuji industriji, ki je za časa OF s svojimi izdelki uničevala slovenska domovja, slovenske hčere in sinove.«

Glavno Pahorjevo razmišljanje velja predvsem »narodni biti« in na tem področju nadaljuje polemiko s Kardeljem:

»In kar se te tiče, je Komunistična partija, hoté ali nehoté, »prevarila ljudske množice«, če naj rabim Kardeljev izraz. Mogoče se tolaži, da ni res. Mogoče upa, da bo v prihodnosti razvoj drugačen. Ne vem. Zavedam se samo, da stanje, kakršno je danes, ni izpolnitev vere žrtev in krvi, ki je stekla ob zidovih dvorišč celjskih in mariborskih zaporov pa po vseh gozdovih vse do kraške gmajne in do vsega pepela v tržaškem krematoriju.«

Kardelj: »Po dolgih obdobjih odvisnosti so Slovenci dobili svojo lastno državo, socialistično ljudsko republiko v okviru jugoslovanske federacije. S tem je realizirana davna zgodovinska težnja najbolj progresivnih sil slovenskega naroda. Uresničena je tako, kakor jo je formuliral že Ivan Cankar na pragu prve svetovne vojne.« (Str. XVII)

Pahor: »Ne, ni res, Cankar kot nekompromisen človek in pisatelj ni bil za zgolj formalne rešitve, na noben način pa ni bil za ilirizem, tudi za takega ne, ki bi bil, kakor današnji, socialistično pobarvan.«

»Zakaj trpka resnica je, da tudi Komunistična partija ni dala Slovencem izvirnega s l o v e n s k e g a politika.«

Ob Kardeljevi obsodbi nacionalizma je potrebno ločiti tudi *»zdravo nacionalno zavest«*, ki nikakor ne more biti škodljiva:

»Nerealno je nazadnje, če si trezen teoretik predstavlja, da bo poenotil mnogonarodno državo na ta način, da bo posameznim narodom odvzel zavest pravih, to je samostojnih organizmov, in jih počasi začel stapljati v brezoblično in neodgovorno socialistično množico.«

Naša narodna skupnost se v prihodnosti ne more zadovoljiti le s svojim jezikom, potrebna ji je tudi lastna *»ekonomija«:*

»In v tem smislu kot slovenski človek in slovenski pisatelj ugotavljam, da sedanja narodna ali bolje ne-narodna politika Komunistične partije na Slovenskem ni zvesta smernicam, ki si jih je postavila vsenarodna koalicija za časa narodnoosvobodilnega boja.«

Pomanjkanje nacionalne zavesti je potemtakem glavni vzrok za razpuščanje in razkrajanje slovenskega *»narodnega telesa«:*

»Slovenski komunist bi lahko ugovarjal, češ da je to, kar je izgubilo slovenstvo, pridobilo jugoslovanstvo. A ponavljam, ne glede na to, da ni tako gledanje prav nič v duhu boja za samobitnost, je miselnost, da razkroj posameznih narodnih teles krepi državno celoto, sad celotne iluzije.«

Prihodnost slovenskega človeka je danes potemtakem postala motna. Kje je rešitev: v slovenski umetnosti, v koheziji s katolištvom?

»Od socializma, kakor ga pojmujem, sem upal, da bo dal novo antiko brez suženjstva, pa brez Platonovih aristokratov, ki vodijo državo in cenzurirajo Homerja in dramatike. Upal sem in še upam, da bo socializem, ki bo demokratičen, ki ne bo oligarhičen, ampak bo dopuščal kritičnega protiigralca, da bo takšen socializem ustvaril novo laično kulturo.«

Pahor se odločno zavzema za dvogovor s krščanstvom, za Kocbekovo zamisel *»o medsebojnem vplivanju in skupni rasti marksizma in kršačnstva«*. Vendar, ta zamisel *»je bila zavržena na zelo grob način, ki je bil v nasprotju z ideali skupnega upora in hkrati v nasprotju z interesi slovenskih ljudi.*

Tako se je zgodilo, da je bil javno opljuvan mislec, ki je prevelik za slovenske politike, ob pomanjkanju sleherne etike pa se je med ljudmi počasi spet razvijalo zaupanje v cerkveno skupnost, ki je govorila o človeku, o srcu in dobroti, a tudi o narodnem čutu in o povezanosti z rodno zemljo.«

Tako končuje Pahor svoje razmišljanje, ne da bi se premaknil iz začetne zadrege, v obliki vprašanj:

»A vprašanje je, če ima Komunistična partija na Slovenskem človeka, moža, ki je zadosti značajen, da bi se upal zasukati krmilo in zarezati v smer, v katero so v boju in ob osvoboditvi slovenski ljudje verovali.

Vprašanje je, če je na Slovenskem socialist, ki bi ob srbskem in hrvaškem znal biti enakovreden predstavnik svojega naroda, socialist, ki bi zares veroval v samobitnost svojega rodu in znal to vero vrniti ljudem.«

Malo natančneje smo iz 4. številke Zaliva bolj ali manj zvesto prikazali Pahorjevo gloso, ker je po svoji vsebini in tonu nedvomno taka, da ne sme ostati brez odziva. Poleg tega daje ta vsebina Zalivu verjetno poglavitno za nas zanimivo in resno težo.

Herman Vogel

sporočili

V prejšnjih številkah Tribune so risbe objavili:
št. 5, stran 4-5: Srečo Dragan
št. 7, stran 4-5: Lojze Logar
št. 9, stran 4-5: Herman Gvardjančič
št. 10, stran 4-5: v levem oglu: Naško Křižnar; v desnem oglu: risba Marko Pogačnik, besedilo I. G. Plamen
št. 11, stran 4-5: Naško Křižnar

Poezijo madžarskega naroda v Vojvodini, objavljeno v prejšnji številki, je prevedel Jože Olaj.

TEZE ZA RAZPRAVO O PROBLEMIH IN DELU ZK V LETU 1966-67

O njih so razpravljali sekretarji OO ZK univerze v dneh 22. in 23. novembra 1966 na seminarju v Grobljah.

Sklepe teh razprav bomo objavili v eni od naslednjih številk.

Politika Zveze komunistov in delovanje komunistov ne moreta biti uspešna, če ne izražata resničnega interesa ljudi. Zato je univerzitetni komite skušal v sedanji mandatni dobi ustvarjati pogoje za široko sodelovanje komunistov in nekomunistov univerze pri formiranju politike Zveze.

Takšno sodelovanje je bilo v nekaterih nalogah uspešno ter odpira nove možnosti demokratičnejših odnosov v ZK sami in ustvarjalno samoupravno sodelovanje vseh naprednih ljudi na univerzi. To kaže na nove vidike uresničevanja vloge ZK kot idejne sile in v marsičem na anticipacijo stališč IV. plenuma CK ZKJ.

Tak način dela je tudi pokazal, da obstaja dokajšen del članstva, ki sicer hoče biti v Zvezi komunistov, ni pa pripravljen vložiti večjih naporov niti v kreiranje politike Zveze niti v njeno izvrševanje.

Kaj je vzrok takemu stanju ter kako naj ga premagamo, je prav gotovo ena pomembnejših nalog komunistov v letošnjem letu. Problema se bo potrebno lotiti temeljito tako s pomočjo strokovnih analiz in ocen kot s praktičnimi ukrepi. Še vedno so namreč organizacije porabljale večji del časa le za organizacijska vprašanja brez večjega političnega uspeha. Vzroki za to so tudi v tem, ker osnovne organizacije niso imele jasnih političnih stališč, ob realizaciji katerih bi potekala trajna diferenciacija članstva na delovnem principu.

Precej težav smo na tem področju prebrodili. Na specializiranih konferencah, aktivih itd. smo uspeli zgraditi nekatera osnovna izhodišča politike ZK na univerzi. Ustvarjeno je bilo širše idejno jedro angažiranih komunistov, treba pa ga bo stalno širiti ter omogočati komunistom in nekomunistom univerze sodelovanje pri urejanju družbenih zadev.

Univerza mora vse bolj prevzemati nase odgovornost za svoje delo in položaj v širši družbeni skupnosti. Prav gotovo gre pri tem za proces, ki ne bo potekal brez težav; zato bo treba premagati mnoge nesodobne odnose na univerzi in v družbi.

Komunisti smo lahko na čelu teh procesov le na osnovi svojih stališč in zaradi vztrajnega dela za njihovo uresničevanje.

Če se omejimo na zadnje leto, lahko ugotovimo, da se kažejo rezultati samostojnejšega in demokratičnejšega formiranja politike ZK in pravilnost osnovne orientacije njenega delovanja na univerzi. Vrsta simpozijev, javne izjave, akcije komunistov v naselju itn. to jasno potrjujejo.

*Kadar uporabljamo izraz »univerza«, mislimo pri tem fakultete, visoke, višje šole in akademije.

Naj naštejemo nekatera najpomembnejša splošna stališča iz te orientacije, katere prvi rezultati so vidni tako na univerzi sami kot v njenem položaju in vlogi v družbi:

— univerza naj bo zgled prežemanja znanosti in politike za družbo; ta proces hkrati pomeni ustvarjalno vključevanje univerze v družbo;

— fakultete naj v večji meri organizirajo razprave in zavzemajo javna, strokovna in politična stališča do pomembnih družbenih pojavov — projektov, predvsem v svoji stroki (simpoziji, posveti, javne izjave itd.); komunisti pa naj bodo iniciatorji ter borci za tako delo ter najnaprednejše rešitve;

— fakultete so temeljni dejavnik, ki naj oceni in zavzame stališča do izobraževanja strokovnjakov na vseh izobrazbenih nivojih v stroki;

— šole naj vzgajajo take diplomante, ki bodo predvsem strokovnjaki, ki pa bodo kot celovite osebnosti tudi politiki, sposobni dati samoupravljanju, svojemu znanju in sposobnostim ustrezen delež;

— univerza naj postane v še večji meri subjekt valorizacije svojega materialnega položaja glede na napredek in potrebe družbe, komunisti pa iniciatorji ter borci za tak položaj;

— dosežena stopnja decentralizacije fakultet in služb je pogoj za integracijo in centralizacijo na višjem, samoupravnem nivoju;

— vrednost in ugled univerze je predvsem v vrednosti in ugledu njenih učiteljev glede na njihovo znanstveno in pedagoško delo. Strokovnost je potrebno odločneje uveljavljati kot kriterij kadrovske politike in odpravljati pojave familiarnosti in nekritičnosti do dela posameznikov; zavedamo se celotne zapletenosti in težav delovanja na tem področju;

— sodelovanje študentov **mora** postati zlasti pri konkretnih vprašanjih njihovega življenja in dela na univerzi ustvarjalneje v pedagoškem in samoupravnem pogledu;

— ZK na univerzi **mora** tudi vnaprej utrjevati prakso samostojnega zavzemanja stališč pri ugotavljanju in razreševanju obstoječih družbenih problemov. Taka praksa predvideva kreativen odnos do stališč, ki jih formira ZK, ter polno družbeno odgovornost, ne pa zgolj njih pasivno obrambo;

— idejni boj je potrebno zaostriti ob konkretnih vprašanjih (študijski reformi, strukturi študija, financiranju pedagoškega in znanstvenega dela, delu samoupravnih organov, vlogi družbenopolitičnih organizacij itn.), kar pa ne izključuje opredeljevanja in razprav o splošnih družbenih vprašanjih, zlasti tistih, ki so za univerzo še posebej pomembna; izhajajoč iz skupno zgrajene platforme se ne bojimo, aktivno pospešujemo idejno in politično diferenciacijo;

— idejni boj je treba dvigati na čim višji znanstveni in strokovni nivo (študijske skupine, simpoziji, specializirane konference, aktivi), ki ne sme biti le domena nekaterih posameznikov, temveč rezultat in delo kolektivnega družbenega in strokovnega izkustva ter spoznanja komunistov. Komunisti naj bodo tisti, ki se bore za uveljavljanje vedno višjih človeških vrednot v samoupravnih odnosih.

Realizacija teh in drugih, v preteklem letu sprejetih stališč, je v marsičem na začetku. Vrsta spoznanih problemov še ni dovolj načeta. Posvetovanja s komunisti posameznih zavodov, rezultati ankete, izvedene med komunisti v preteklem šolskem letu, ter obe konferenci nam nalaga kot temeljno nalogo še odločnejšo usmeritev na vprašanja, ki jih bomo na kratko nanizali:

1. šola — družba
2. stroka — družba
3. javnost dela univerze
4. reorganizacija ZK.

AD.: 4)

Reorganizacija ZK. Delež univerze (zlasti družboslovnih fakultet) kot znanstvene ustanove.

Kljub temu, da so stališča IV. plenuma CK ZKJ v marsičem potrdila pravilnost naših stališč o vlogi ZK, bo potrebno v letošnjem letu odločneje pristopiti k reševanju vprašanj, ki jih navajamo in za katera sodimo, da bodo angažirala tudi večji del komunistov.

Vsi razgovori in anketa nam kažejo, da so to predvsem notranja univerzitetna vprašanja. Preko reševanja teh problemov bi veljalo v prihodnje odpirati tudi širša družbena vprašanja.

Sodimo, da bi prav komunisti univerze lahko prispevali pomemben delež pri razčiščevanju pomembnih perečih vprašanj naše organizacije sedanjega prelomnega obdobja.

Taka vprašanja so: ZK in politična oblast, vodilna vloga ZK, demokratični centralizem, graditev idejne enotnosti, politični in družbeni aspekti strukturnih sprememb naše družbe itd.

Nujno bo treba oceniti, kdo so realni nosilci napredka na univerzi, katere so tiste sile, na katere se na univerzi moramo nasloniti. Program političnega dela moramo zgraditi — z njimi — tako, da jih bo lahko mobiliziral v akcijo.

PREDSEDSTVU CK ZKS IN IK CK ZKS

Osnova organizacija ZK študentov na pravni fakulteti v Ljubljani je v 9. številki letošnje »Tribune« objavila odprto pismo predsedstvu IK CK ZKS. V tem pismu zahteva med drugim, da naj se postavi na dnevni red seje CK ZKS vprašanje velenjskega Eenergo-kemičnega kombinata in odgovornost za tam izgubljene milijarde. Pri tem opozarja na to, da je bilo to vprašanje doslej že večkrat postavljeno — tako v tisku kot na sejah CK — in zlasti na to, da z vidika uveljavljanja odgovornosti je to zelo važno politično vprašanje, da je med ljudmi prisotno, da odgovora nanj še ni bilo in da ZK ne bi smelo biti vseeno, kako se v takšnem položaju brez njenega vpliva oblikuje politično razpoloženje ljudi.

To vprašanje zlasti živo posega v problematiko ljudi v naši občini in jih neposredno — tako moralno kot materialno — prizadeva. Veliki kupi uvožene opreme, ki ležijo na prostorih med Šoštanjem in Prelogami, v Črnučah, in obsežna začeta, a ne dokončana gradbena dela, govorijo sama zase in napovedujejo škodo, za katero še vedno ne vemo, kolikšna bo. Odprto ostaja vprašanje, kdo bo to škodo poravnal; jasno je samo to, da bo to v vsakem primeru bremenilo naše gospodarstvo. V določenem delu javnosti se ustvarja v zvezi s tem mišljenje, da je vse to posledica »velenjskega gospodarskega mita«, neke, v Velenju zastavljene in vodene gospodarske politike ali pa vsaj tam nestrokovno zamišljene in uveljavljene »politične« investicije z neustrezno tehnologijo, nerentabilno in neekonomično. Čeprav so sicer prizadetim bila v tem pogledu dana določena pojasnila, pa med občani in komunisti naše občine obstaja že dolgo želja — na katero smo tudi že opozorili — da se o vseh vprašanjih v zvezi z EKK pogovorimo odprto v okviru vseslovenske javnosti.

V tem pismu ne želimo oživljati zgodovine projekta velenjske veleplinarne, ki sega še v prva leta po osvoboditvi. Pri tem želimo le povedati, da je ob tem projektu sodelovala dolga vrsta domačih in inozemskih strokovnjakov, strokovnih institucij, kakor tudi pristojni oblastni organi. Radi bi podali zelo zgoščeno kronologijo dogodkov v zvezi s prenehanjem gradnje EKK.

Decembra 1964 je bila s SGB Ljubljana (in posredno z IB v Beogradu) sklenjena kreditna pogodba, za katero so dali garancijo IS Slovenije, okraj Celje in občinska skupščina Velenje, ter sklenjene na njeni podlagi s češkimi in angleškimi dobavitelji pogodbe za dobavo opreme. Kljub temu pa je nastala pri samih gradbenih delih že v letu 1965 zakasnitev, ker SGB ni imela na razpolago potrebnih dinarskih sredstev. Po nastopu gospodarske reforme je bil investicijski program preračunan v novo vrednost, SGB in IS pa sta naročila pri Ekonomskem inštitutu pravne fakultete v Ljubljani izdelavo izračuna narodno-gospodarske rentabilnosti EKK Velenje v poreformnih razmerah. Ta račun je potrdil rentabilnost in ekonomičnost te investicije. V začetku jauanrja 1966 so predstavniki IS Slovenije na sestanku v Ljubljani obvestili predstavnike ustanoviteljev poslovnega združenja za gradnjo EKK (rudnik lignita Velenje in Termoelektrarna Šoštanj) samega združenja in občine Velenje, da je po sprejetju družbenega načrta SFRJ za leto 1966 in ukrepih kreditne politike jasno, da ni mogoče zagotoviti investicijskih sredstev za nadaljevanje graditve EKK. Predstavnik IS je izrecno poudaril, da je pomanjkanje sredstev, ne pa neekonomičnost investicije, edini razlog, da je prišlo do njenega prenehanja. Rešitev se je predvidevala v prenosu te investicije na kombinat Kosovo, kar pa se je kasneje izkazalo, da je možno le glede manjšega dela opreme. Predstavnik EKK je opozoril na tehnološke probleme prenosa in finančni riziko v zvezi s stroški prenehanja, obljubil pa je pomoč strokovnjakov EKK pri reševanju nastale situacije. Dogovorjeno je bilo, da bo opravljala vsa dela v zvezi s prenosom oziroma prodajo opreme SGB Ljubljana, skupina EKK pa bo dala na razpolago materiale in strokovno pomoč. Na tem sestanku so bili predstavniki EKK in usatnoviteljev prvič uradno obveščeni o prenehanju te investicije.

Komunisti EKK so v februarju 1966 poslali občinskemu komiteju ZKS Velenje pismo, kjer so navedli vso kronologijo nastanka EKK, orisali trenutno situacijo in med drugim predlagali, naj se rapubliški skupščini in javnosti pojasnijo ekonomski razlogi, ki so privedli do prenehanja in naj se v zvezi s tekočimi mednarodnimi pogodbenimi obveznostmi prouči in določi najracionalnejša rešitev tega problema. O tem je občinski komite ZKS razpravljal na posebni seji in o stališčih obvestil centralni komite ZKS.

Kasnejša zahteva SGB Ljubljana, da ustanovitelja Poslovnega združenja za gradnjo EKK sprejmeta formalni sklep o odstopu od investicije, je v obeh kolektivih povzročila zaskrbljenost glede plačila še neugotovljenih, vendar nedvomno njuno ekonomsko moč znatno presegajočih stroškov te likvidacije. Ustrezni sklepi so bili sprejeti s pridržkom, da to ne prejudicira poravnave nastalih finančnih posledic. Tako je prišlo do likvidacije Poslovnega združenja, nadaljnje posle v zvezi z likvidacijo investicije pa je prevzel likvidacijski odbor.

Vsa ta na krtako opisana dejstva o okoliščinah, v katerih je prišlo do likvidacije EKK, navajamo zato, ker menimo, da je potrebno javnost o tem čimprej odkrito seznaniti in pri tem zlasti tudi jasno in javno odgovoriti na vprašanje, kakšen je bil razlog za prenehanje gradnje EKK. Ali je to njena nestrokovna, nerentabilna in neekonomična zastavitev ali spremenjeni pogoji po gospodarski reformi, ki zahtevajo naše skupne napore in ki jih je potem potrebno obravnavati brez predsodkov in neutemeljenih očitkov. Ali je bila odločitev zares dovolj vsestransko proučena kot najbolj ekonomična in ravionalna? Ali smo ob sami likvidaciji storili vse potrebne ukrepe, da bi bil njen potek najbolj strokoven in njen efekt najmanj boleč. To so vprašanja, na katera komunisti v naši občini največkrat zahtevajo odgovor.

Zato se pridružujemo pismu komunistov pravne fakultete in njihovemu mnenju, naj se o tem čimprej javno spregovori tako v okviru CK kot v republiški skupščini. Želimo tudi, da ta obravnava ne bi šla mimo tistih, ki so v zadevi najodločneje sodelovali in da bi v njej našla mesto vsa stališča in argumenti. Prepričani smo, da bo takšna odprta razprava samo prispevala k razčiščenju nejasnega političnega vzdušja, ki je nastalo v vsej naši javnosti v zvezi z EKK

Občinski komite ZKS Velenje

Ponatiskujemo pojasnilo uredništva »Komunista« k pismu OOZK študentov na pravni fakulteti (pismo je objavil tudi »Komunist« 23. dec. 1966), ker menimo, da vsebuje nekaj informacij, pomembnih za osvetlitev situacije in nadaljno diskusijo.

Op. ur.

Pismo osnovne organizacije Zveze komunistov študentov na pravni fakulteti v Ljubljani, naslovljeno predsedstvu in izvršnemu komiteju CK ZK Slovenije (pismo je objavila tudi študentska »Tribuna«), objavljamo zato, ker so v njem nanizani problemi, ki ne zanimajo samo komunistov na univerzi, ampak tudi komuniste na drugih področjih, zlasti v gospodarstvu. V tej zvezi smo v uredništvu že prejeli več pobud, med drugim tudi od velenjskih komunistov, ki so prav tako želeli, naj bi se javno osvetlili in pojasnili vzroki ustavitve del pri gradnji energokemičnega kombinata Velenje.

Omeniti tudi moramo, da so poslanci že večkrat sprožili vprašanje EKK Velenje, nazadnje v gospodarskem zboru skupščine. Pri tem so jih predstavniki izvršnega sveta opozorili na delikatnost problemov, ki izvirajo iz mednarodnih dogovorov, hkrati pa tudi seznanili z napori, ki jih izvršni svet daje za to, da bi se velenjski problem kar najbolj uspešno rešil.

Našemu uredniku, ki prisostvuje sejam izvršnega komiteja, je znano, da je izvršni komite CK ZKS — pa tudi republiško vodstvo SZDL — že posredoval pri odgovornih članih Zveze komunistov v izvršnem svetu, naj bi v skupščinski razpravi čimprej postavili na dnevni red energokemični kombinat Velenje kot enega izmed problemov gospodarske reforme. Sekretar izvršnega komiteja CK ZKS pa je tudi pred dnevi imel v tej zvezi sestanek s komunisti velenjskega kombinata.

Na skupni seji predsedstva in izvršnega komiteja CK ZK Slovenije, ki je bila v začetku decembra, so med drugim obravnavali tudi stališča komunistov do nekaterih pojavov v zvezi s privilegiji. Dogovorili so se, da bi morali v gradivu za sedmo sejo centralnega komiteja, kakor tudi v resoluciji za to sejo, zelo jasno opredeliti stališča Zveze komunistov do ureditve te problematike.

RAZPIS

volitev predstavnikov slušateljev v fakultetni svet medicinske fakultete v Ljubljani.

V skladu z določilom 10. člena fakultetnega pravilnika o volitvah predstavnikov slušateljev v fakultetni svet medicinske fakultete v Ljubljani in ker sta bila na volitvah konec decembra 1965 od štirih predstavnikov slušateljev izvoljena v fakultetni svet dva predstavnika le za eno leto, je fakultetni svet na svoji seji dne 28. decembra 1966 sklenil:

Volitve novih predstavnikov slušateljev v fakultetni svet medicinske fakultete v Ljubljani bodo 13. januarja 1967 od 8. do 15. ure v študentovskih prostorih, Ljubljana, Vrazov trg 2 (vhod z dvorišča ob inštitutu za kemijo).

Predsednik fakultetnega sveta
prof. dr. Franc Čelešnik

Gosti

IN KAJ PO OPAŽENIH SLABOSTIH?

Deseta seja CK Zveze mladine Jugoslavije je potekala in se končala kot slabo režirana melodrama. Sedaj, ko je minila senzacionalnost prvega trenutka, je težko najti nek nov in nepoznan vzrok neke nove »korenine vsega tega«, ker je bilo vse tisto, kar smo zvedeli na tem plenumu, že od zdavnaj poznano; od tistega najbolj znanega sklepa, »da se ta in ta tovariš ali ta in ta organizacija niso dovolj prilagajali edmokratičnim spremembam v naši družbi,« pa do tega, da našo mladinsko organizacijo vodijo ljudje, ki so že zdavnaj bili tridesetletniki, ki so že zdavnaj izgubili »občutek za mladinske probleme« in izkoriščajo svoj položaj kot odskočno desko za neke »višje« družbene položaje. Gotovo, da »zaradi vtisa ni bilo treba molčati«, kot piše »Mladost«, vendar je ravno tako gotovo, da je organizacija Zveze mladine bila te dni deležna najbolj tragične publicitete, kot je le bilo mogoče.

V vsem tem obstaja neka čudna zakonitost: organizacija, ki je izgubila vsakršen stik s svojim članstvom, lahko postane aktivna samo takrat, kadar tudi javnost zve za karieristične prepire in nestrpnost med njenimi voditelji. Mnogo žalosti je vsebovane v tistih post festum zgod. bah: ... »podobno je bilo že leta 1961 ...« ... »hotel sem o tem javno diskutirati, pa so mi preprečili ...« itd. Ko izluščimo obvezna »samokritična« navodila, potem v vsem ostaja tista stara, nesmrtna logika, po kateri je pravi krivec zopet — nekdo drug. V tem primeru kaže, da je za vse kriva Zveza komunistov — oziroma, da ne uporabljamo tisto birokratizirano logiko — vodstvo = organizacija = nekateri voditelji Zveze komunistov. Čudno je, kako je odgovornost pri nas meglen in nejasen pojem. Vsemu je kriva neka neizprosna in slepa družbena nujnost vzvišeno bliblijskega tipa: vse je bilo tako, ker je tako tudi moralo biti. Končno, tudi karierizem ima neka svoja pravila igre — samo po vsem tem vendarle ostaja vprašanje — kje iskati zavetje?

Toda vse to so efemernosti proti kozmičnemu vprašanju, ki ga postavlja »Mladost«: »Kaj je pripeljalo do takih pojavov in kaj storiti, da se ne bi več pojavili?«

Mi si ne bi zastavljali tako široko zasnovanega programa; tukaj nas zanima samo majhen delček tega vprašanja: kaj storiti? Ker, poglejte, nekatere zadeve so sedaj povedane javno, zdaj vsaj vemo, čemu se moramo izogibati. Kako torej zasnovati »reorganizacijo zveze mladine«? Prvi val senzacionalizma je mimo, po destrukciji pričakujemo konstrukcijo. Na žalost v tem trenutku, pa čeprav samo načelno, nimamo osnove, da bi govorili o kakršnikoli konstrukciji. »Interregnum« najvišjih vodstev smo elegantno razrešili s ponovnim vstajenjem dobrega starega republiškega ključa. Kako pa rešiti dolgoletni »interregnum«, ki je nastal v delu organizacije? Za sedaj razpravljamo o reorganizaciji. Vendar v vseh teh razpravah, ki najčešče potekajo brez kakršnekoli metode in brez kakršnegakoli posebnega smisla JE ČLANSTVO PONOVNO PREZRTO. Zato citirajmo ponovno: »Osnovni vzrok slabosti dela sekretariata je v metodah organiziranja vodstev v zvezi mladine sploh; ta se niso dovolj hitro prilagajala demokratičnim spremembam v razvoju družbe; niti niso v svoji vsako. dnevni praksi dovolj upoštevala interese mladine in se naslanjala na iniciativo širšega članstva Zveze mladine«. (Stališča CK ZMJ o nekaterih problemih v delu in odnosih sekretariata CK ZMJ).

In še eno, mimogrede dodano vprašanje: ali se ne bi že enkrat mladinska organizacija morala odločiti, da bo tudi nosilec demokratičnih gibanj in ne le, da skrbi, da ne zaostaja za njimi?

Dražen Vukov Colić

Pripomba prevajalca:

Vihar v kozarcu vode (oz. v vodstvu naše mladinske organizacije) je mimo. Pričakovali smo, da bo ZM organizirala razpravo o tem, »kaj storiti«. Nič takega se še ni zgodilo. Naše osrednje mladinsko glasilo »Mladina« je slej ko prej slaba kopija še slabših izdaj TT ali podobnih novinarskih poizkusov pri nas!

CK ZMS vztraja pri svoji edini vsaj pravno opazni funkciji: vzgoji profesionalnih politikov.

Morda se v vsem tem motimo. Radi bi doživeli, da bi nas o tem prepričali. Žal tudi takih poizkusov ne beležimo.

ABBOT – BROWN

Precej dolgo sem odlašal s pisanjem, misleč, da bo informativni članek v Delu o ustanovitvi posebnega dobrodelnega sklada prostovoljnih prispevkov, iz katerega naj bi se finansiralo izpopolnjevanje naših kirurgov v Angliji, naletel pri kakšnem kolegu na ogorčenje ali pa vsaj na odpor.

Naj po spominu navedem vsebino informacije. Svojci dveh preminulih žrtev v letalski nesreči v Lahovčah, so v Angliji ustanovili sklad, v katerega naj bi se stekali prostovoljni prispevki tistih, ki so ali pa tudi niso bili prizadeti pri omenjeni katastrofi. Ta širokogrudna dobrotljivost naj bi kot izraz solidarnosti služila strokovnemu izpopolnjevanju ljubljanskih kirurgov na Otoku. Menda se je v skladu že nabralo nekaj tisoč angleških funtov.

Ljubljansko (in še nekaj drugih!) bolnišnico bomo zgradili s prostovoljnimi prispevki. Zaradi letalske nesreče (na srečo!) bomo v Angliji dobili zastonj opremo za kirurško kliniko. Naše mlade kirurge bomo lahko zastonj izpopolnili v Angliji. Če sem morda še kaj pozabil, se opravičujem in upam, da bomo v prihodnosti temu (kakšnemu?) spisku lahko še kaj dodali.

In vse to se dogaja v naši družbi, ki ji je človek prva skrb, v narodu, ki je iz naroda hlapcev postal narod junakov. Kako ponižno pobiramo kosti, ki padajo z bogataševe mize in ob tem blebetamo puhle krilatice o mednarodni solidarnosti, medsebojnem razumevanju, humanizmu ...

Ko bom spet kdaj prestopil angleško mejo, bom od sramu tako zardel, da se bo barva mojega obraza skoraj skladala z barvo potnega lista, ki nosi grb z napisom Socialistična Federativna Rupublika Jugoslavija.

S. M.

RAZPRAVA SE JE KONČALA POZNO V NOČ

Včeraj se je končala seja kulturnega zbora Solivnice, na kateri so obravnavali pereča vprašanja iz področja kulture. Obravnavali so mnoga vprašanja, ki jih bo treba še rešiti. Zato smo zaključili, da objavimo samo nekaj najtemeljitejših predlogov, ki jih je predlagal na seji tovariš referent za kulturna vprašanja s kulturnega področja.

Po kratkem uvodu je tovariš referent orisal stanje in nato takoj prešel na obravnavanje smernic, po katerih naj se udejstvujejo ustanove iz te panoge. Dejal je:

»(...) moramo upoštevati konvertibilnost, kajti nemogoče se je zoperstaviti vprašanjem, če ne upoštevamo tega faktorja. Kaj bi se zgodilo na primer z gledališčem, če tega ne bi vzelo v obzir? Ne morem si namreč predstavljati kulturne institucije, katera se ne bi podredila novim, pomlajajočim težnjam delovnega človeka, da integrira svoje produkte v inozemstvo. Zato sem mnenja, da mora zgoraj omenjena ustanova, kar bom spodaj podrobneje ilustriral, iz leta v leto večati svojo produktivnost, širiti asortiman, ga publicirati, in jaz interno mislim, da mora svoje produkte tudi izvažati, saj se bo samo tako pridružilo skupnim prizadevanjem ter avtomatično doseglo svoj osnovni namen. Očividno se torej pojavlja vprašanje obstoja podjetja, če isto ne upošteva prej omenjenih faktorjev, saj po drugi strani, če hočete, gre v razkorak z našim kmetijstvom etc.

Zato sem mnenja, tovariši in tovarišice, da morajo take ustanove (teater, muzeji, založbe, šole, knjižnice etc., da naštejem le nekaj teh institucij) čimprej vzpostaviti:

1. reorganizacijo svojega udejstvovanja;
2. postopek reelekcije, torej nastaviti nove kadre;
3. prizadevanje za izvajanje ostalih reformnih načel samih.

Da konkretno ilustriram zgoraj navedeno tako razlago kot predloge, kot nekatere že navedene predloge, naj nadaljujem:

1. Reorganizacija.

Dosedanji režim (...) na primer naših gledališč je vse premalo posvečal pozornost reševanju aktualnih vprašanj in od (delovne) skupnosti zahteva v taki smeri, katera ne odgovarja predosnutku predlogov, ki smo jih sprejeli in uvedli v skladu z novimi prizadevanji. Sprašujem se namreč, ali je res upravičeno zahtevati od skupnosti finančna sredstva in pri tem ustvarjati umetnost, kakor ta produkt imenujem, katera ne odgovarja delovnemu človeku, kar jasno dokazuje slab obisk. Če vzamemo v obzir rentabilnost in produktivno notranjo nujo umetnika, moramo zaključiti, da to ni mogoče. Vzemimo na primer tovarno čevljev. Če potrošniku nek čevelj določene kvalitete ne odgovarja, ga pač ne porabi, banalno rečeno, ne kupi, torej je primorana delovna organizacija, ki producira obutev, podrediti se le-temu, če hoče rentabilno in izgrajevalno voditi gospodarsko politiko.«

Nadalje je na seji tovariš referent predlagal, da bi podobno morali smatrati tudi šole, muzeje, galerije, založbe in ostale delovne skupnosti, kajti te bodo primorane to čimprej sprevideti, nakar je nadaljeval:

»Kadri omenjenih ustanov morajo zapasti reelekciji, kajti današnja stvarnost mora vzeti v obzir kvaliteto — v kolikor tega še ne izvaja — ne pa se podrejati birokratskim, etatističnim in tako imenovanim »VIP« težnjam ter in tako dalje.« (Ploskanje in vzkliki.)

V svojem izvajanju se je tovariš referent dotaknil tudi vprašanja šolanja kadrov, ker je namreč predhodno predlagal, da bi morali tako na šolah kot v teatru (slednjega je zgoraj že obravnaval) kot ostale ustanove reorganizirati pouk in stremeti v tej smeri, da nastavijo r e a l n e s t r o k o v n j a k e, in delovati v tej smeri, da bi proizvajali realne strokovnjake, ki bi odgovarjali realnemu stanju.

Nato je razpravljalec spregovoril še o izvozu (in s tem v zvezi tudi o uvozu) artiklov z omenjenega področja nasploh:

»Naša skupna prizadevanja, da bi posrečeno uveljavljali naše produkte tudi na tujem trgu, morajo zaobjeti tudi ustanove na kulturnem področju. Pozitivno mislim, da ne smemo odstopati od plana, ki smo si ga zastavili, zato sem internega mišljenja, da moramo ta načela izvajati, kajti samo realizirana stališča morejo privesti do zaželenih rezultatov. Sprašujem se namreč:

1. zakaj omenjene ne stremijo vključiti se v mednarodno tržišče kakor vse druge panoge?;

2. zakaj naj bi podpirali nerentabilna podjetja?

Tovariši in tovarišice, ta problem je — za mene osebno — težji kot izgleda na prvi pogled. Kajti upoštevati moramo, da na tem področju nismo rešili najtemeljnejših problemov, zato nas čaka še masa zelo težkih nalog, ki jih bomo morali v najkrajši bodočnosti rešiti (....).«

Tovariš referent je nato predlagal, da bi se bilo potrebno dosledno držati načel samoupravljanja, katero bi rešilo tako finančne probleme kot tudi kulturne probleme. Zavzel se je tudi za predlog, da bi na kulturnem področju morali v bližnji bodočnosti uvesti v samoupravljanje skupna načela, kajti le tako bomo mogli izvajati kulturno politiko samo. Predlagal je še, da bi za prvi korak storili to dejstvo, da bi soočili oder z nogometnim igriščem, kajti smatra, da se moramo boriti zoper načelo »panem et circenses«. Nakar je tovariš referent zaključil svoje izvajanje takole:

»Čeprav sem zgoraj navedene predloge dal že na diskusijo, že zdaj smatram, da bomo le s takimi reorganizacijami uspeli izgrajevati socialističnega človeka, da bomo le tako izkazali naše stremljenje za blagostanje, mir in sožitje.«

A. Č.

OSNOVNI ORGANIZACIJI NA PF IN CK ZMS

Že takoj na začetku moram priznati, da cenim iniciativo novega univerzitetnega odbora in uredništva Tribune, da odkrito pokažejo zlorabo pri zadnjih volitvah v UO. Podobne in odkrite iniciative so zelo redke pri podobnih organizacijah pri nas. Mislim, da je članek v novoletni Tribuni zelo jasno pokazal na krivdo Mike Verbič in članov volilne komisije, predvsem pa prve. Zelo me je presenetila ustna informacija, ki mi je slučajno prišla na ušesa, da osnovna organizacija Zveze komunistov na pravni fakulteti ni izključila iz svojih vrst svoje članice, *študentke prava*, zaradi *zlorabe volitev*, kar vsekakor ne more biti v čast niti Zvezi komunistov in še manj pravni fakulteti. Pričakoval sem najostrejšo kazen osnovne organizacije, dočakal pa sem milostni ukor pred izključitvijo. Kot nečlana, vendar simpatizerja naše partije, me je takšna odločitev komunistov prava(?!) globoko razočarala. Sprašujem javno, kako so se mogli odločiti tako prav tisti, ki študirajo in so še *posebej odgovorni* za izvajanje in uresničevanje družbene zakonitosti??! Menim, da zaradi tega ne morejo biti brezbrižni tudi komunisti z ostalih fakultet in še manj univerzitetno komunistično vodstvo. Ob tem se hkrati sprašujem, kako so bili prav komunisti *pravne fakultete* moralno upravičeni sprožiti sicer nujno javno vprašanje o odgovornosti (glej Tribuno štev. 9, Predsedstvu CK ZKS!)?

Drugo vprašanje se nanaša na dejstvo, da je tov. Mika Verbič (še vedno) uslužbenka oziroma profesionalna politična delavka v CK ZM in s tem še bolj kvari že itak omajani ugled vodstva zveze mladine. Kako gleda sekretariat CK ZM, katerega uslužbenec je že večkrat omenjena tovarišica, na to dejstvo in na »kadriranje« politikov v mladinski hierarhiji *predvsem iz vrst p r a v n i k o v*. Kot študent (in s tem še mladinec) zahtevam *javni odgovor na javni problem*. V primeru molka sekretarinta CK ZM bom pač sodil, da se me le-ta organizacija odreka kot se je že tolikemu številu mladine.

Jože Doličar

TRIBUNO UREJAJO:

FRANCE ANŽEL (TEHNIČNI UREDNIK), MIHA JAZBINŠEK, VALENTIN KALAN, MARKO POGAČNIK, TONE PAČNIK, RUDI RIZMAN (ODGOVORNI UREDNIK), HERMAN VOGEL

TRIBUNA — IZDAJA UO ZSJ — UREDNIŠTVO IN UPRAVA TRG REVOLUCIJE 1/II — TELEFON 21-280 — TEKOČI RAČUN 503-8-72 — LETNA NAROČNINA ZA ŠTUDENTE DESET NDIN, ZA OSTALE PETNAJST NDIN — POSAMEZEN IZVOD 50 PAR — ROKOPISOV IN FOTOGRAFIJ NE VRAČAMO — TISKA ČP DELO, LJUBLJANA, TOMŠIČEVA 1, TELEFON 23-522 — POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

KOMUNIKE NSR IN ZŠJ

1. V okviru nadaljnjega prijateljskega sodelovanja med Holandskim študentskim svetom (NSR) in med Zvezo študentov Jugoslavije sta od 14. do 24. decembra 1966 bila na obisku v Jugoslaviji Aly Kruit, člana NSR, in Robert Samkalden, mednarodni podpredsednik NSR.

2. Rezultat nedavnega obiska delegacije ZŠJ v Holandiji in zdaj obiska NSR je dogovor o širokem in konkretnem sodelovanju. Obe organizaciji bosta prisostvovali na nacionalnih in mednarodnih sestankih, ki bodo organizirani v Holandiji in Jugoslaviji. Obe organizaciji bosta tudi preiskali možnosti večje izmenjave študentov.

3. Delegacija Holandskega študentskega sveta je bila na obisku v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani in je z ustreznimi predsedništvi univerzitetnih odborov ZŠJ imela razgovore o materialnem položaju študentov, o sistemu izobraževanja in o konkretnem sodelovanju med našimi študentskimi organizacijami in enakimi organizacijami na Holandskem. Na tem področju so nekateri rezultati že doseženi. Študentske organizacije v Ljubljani, Beogradu in Zagrebu so Holandskemu študentskemu svetu že ponudile programe izmenjav. Soglasno je bilo sklenjeno, da so ti predlogi sprejeti in da bodo obdelani do 31. januarja 1967. leta.

4. Predstavniki Holandskega študentskega sveta in predsedništva centralnega odbora ZŠJ so preučili tudi politična vprašanja. NSR in ZŠJ podpirata borbo vseh miroljubnih sil za mir na svetu. Ravno tako podpirata tudi borbo proti imperializmu, kolonializmu in neokolonializmu.

5. Holandski študentski svet in Zveza študentov Jugoslavije obsojata intervencijo ZDA v Vietnamu, bombardiranje Demokratične republike Vietnam in zahtevata prekinitev bombardiranja. Rešitev vietnamskega problema mora biti osnovana na podlagi ženevskih sporazumov iz leta 1954 in na principu samoodločitve vietnamskega ljudstva. Holandski študentski svet bo publiciral integralno izjavo ZŠJ in NSR o Vietnamu, prav to pa bo storila tudi ZŠJ.

6. Obe organizaciji z veliko zaskrbljenostjo gledata na ponoven hiter razvoj neonacizma v Zvezni republiki Nemčiji. Vsakdo, ki pozna strašne posledice te politične ideologije, glede te stvari ne more ostati pasiven. Ravno zaradi tega morata obe študentski zvezi povedati svoje mneje. Obe organizaciji energično obsojata neonacizem in realizatorja le-tega, to je partijo NPD (Nacionalistično partijo Nemčije).

7. NSR in ZŠJ ostro obsojata Smithov režim bele manjšine v Južni Rodeziji. Država Zimbabwe mora imeti večinsko oblast. Obe organizaciji sodita, da so potrebne učinkovite sankcije, katerih cilj naj bi bil strmoglavljenje Smithovega režima. Za to so odgovorne tiste države, ki jih ta problem neposredno zadeva, ravno tako pa tudi Organizacija združenih narodov.

8. NSR in ZŠJ kar najbolj energično obsojata režim bele manjšine v Južnoafriški uniji in njeno politiko apartheida. Obe organizaciji podpirata borbo Nacionalne unije študentov Južne Afrike (NUSAS) proti temu režimu in ostro obsojata vladne ukrepe proti organizaciji NUSAS.

9. NSR in ZŠJ na osnovi preučevanja situacije v Španiji ter Portugalski obsojata fašistične režime teh dveh dežel. Obe organizaciji podpirata borbo španskih in portugalskih študentov za demokratičen sistem.

10. NSR in ZŠJ sta popolnoma zadovoljni s svojim tesnim in konkretnim sodelovanjem. Sodita, da bodo njuni odnosi prispevali k napredku sodelovanja med naiconalnimi unijami študentov posebno v Evropi.

Za NSR:
Robert Samkalden l. r.,
mednarodni podpredsednik

Za ZŠJ:
Kosta Čavoški l. r.

PRIPOMBA H KOMUNIKEJU:

Publiciranje komunikeja o obisku delegacije Holandskega študentskega sveta v Jugoslaviji pomeni korak napredka v smeri demokratizacije in udeležbe javnosti pri mednarodnem sodelovanju Zveze študentov Jugoslavije. S tem se ponuja prilika vsem vodstvom študentskih organizacij in širši študentski javnosti, da sodi o mednarodnih akcijah centralnega odbora ZŠJ.

Očitno pa je, da na osnovi takšnih dokumentov ni vedno mogoče jasno določiti stališče naše organizacije do perečih problemov v mednarodnih odnosih. Zategadelj je tudi naši organizaciji dana možnost, da v holandskih časopisih objavi svoje avtentično stališče o Vietnamu. Toda kljub prejšnjemu pomenijo stališča v komunikeju — ostra obsodba intervencije ZDA v Vietnamu in bombardiranja Severnega Vietnama ter zahteva, da morajo ZDA prenehati z bombardiranjem — velik uspeh, če upoštevamo, da Holandski študentski svet velja za organizacijo s tradicionalno prozahodno orientacijo.

ŠTIRI LETA DELA KLUBA KPMO

Študenti, ki so že prej sodelovali pri delu klubov OZN, so pred štirimi leti ustanovili na Visoki šoli za politične vede v Ljubljani Klub za proučevanje mednarodnih odnosov (KPMO). Osnovni koncept je bil, da formira študijske skupine, v katerih bi študentje in ostali v obliki skupinskega dela proučevali posamezne aspekte mednarodnih odnosov. Poudariti je treba, da namen kluba ni v proučevanju regionalne problematike, temveč mednarodnih odnosov nasploh.

Že od vsega začetka deluje v okviru kluba študijska skupina za mednarodne ekonomske odnose, katere poudarek je na vlogi in mestu dežel v razvoju. Dosedanje delo kluba se je kazalo in se še kaže na številnih področjih in aktivnostih. Tako je klub bodisi sam, bodisi s sodelovanjem pri organizaciji organiziral vrsto predavanj na temo o vlogi in mestu držav v razvoju. Med njegove najpomembnejše akcije doslej bi vsekakor lahko šteli sodelovanje pri akciji in izvedbi mednarodnega simpozija »Jugoslavija in gospodarski razvoj dežel v razvoju«.

Poleg že omenjene skupine za proučevanje mednarodnih ekonomskih odnosov pa delujejo v okviru kluba še druge študijske skupine, ki so številčno šibkejše. Manjša številčnost v teh skupinah je razumljivo odraz zanimanja študentov za to problematiko. Tako ima klub še študijski skupini za proučevanje komparativnih političnih sistemov in za proučevanje Afrike. Ravno sedaj pa nameravajo člani kluba ustanoviti tudi študijsko skupino, ki bi se ukvarjala s problemi teorije o mednarodnih odnosih.

Klub za proučevanje mednarodnih odnosov šteje trenutno 37 stalnih članov, ki redno delajo v študijskih skupinah. Če rečemo stalnih članov, s tem ne moremo govoriti o kakšni zaprtosti kluba, kajti vsa predavanja in razgovori, ki jih klub organizira, so odprti. Na te razgovore in predavanja klub vabi tako študente VŠPV, kot tudi študente drugih fakultet.

Med svojim štiriletnim delovanjem je klub navezal vrsto stikov s podobnimi klubi v naši državi in v inozemstvu. V naši državi imajo člani kluba tesne stike z zagrebškim klubom, ravno tako pa tudi z beograjskim. Pri sodelovanju s tujimi klubi gre bolj za organizacijo raznih mednarodnih seminarjev. Tesnejše sodelovanje obstaja med klubi v Norveški, Nizozemski, ZDA, na Češkem in v Avstriji. To tesnejše sodelovanje pride še bolj do izraza ob izmenjavi mnenj o najrazličnejših problemih in, kot je bilo že omenjeno, ob raznih konkretnih akcijah kot n. pr. januarja 1966 Rogow pri Varšavi.

Vsa dejavnost dosedanjega dela kluba je slonela na študijskih skupinah, katerih načrt dela je predstavljal njihovo vsebinsko orientacijo. Osnovni raziskovalni projekt študijske skupine je po svoji vsebinski plati element povezave kluba s študijskim programom šole.

Namen dejavnosti kluba je da poglablja znanje študentov in drugih ter razvija zanimanje za posamezne probleme mednarodnih odnosov. Klub tesno sodeluje s katedro za mednarodne odnose na Visoki šoli za politične vede. Povezava kluba s katedro za mednarodne odnose bo prišla še jasneje do izraza sedaj, ko bo klub organiziral za svoje potrebe in za potrebe katedre dokumentacijo in zbiral bibliografsko gradivo s področja mednarodnih odnosov. K uspešnemu delu kluba je nedvomno pripomogla navezava stikov z Institutom za proučevanje Afrike v Zagrebu in z Institutom za mednarodno politiko in gospodarstvo v Beogradu. Pri delu kluba sodelujejo tudi nekateri predavatelji VŠPV. Dejavnost kluba se nadaljuje tudi v poletnih mesecih, ko člani kluba opravljajo študijsko prakso v nekaterih tujih deželah kot n. pr. na Češkem, Poljskem in Zvezni republiki Nemčiji.

Tudi delovni program za leto 1967 obeta živahno dejavnost. Poglejmo si nekaj točk iz tega programa.

Že v začetku januarja prihodnje leto bo klub organiziral pogovor o Vietnamu, kjer bo šlo predvsem za analizo političnih, ekonomskih, socioloških in pravnih aspektov, vzrokov in posledic tega konflikta.

Člani kluba bodo sodelovali tudi na razgovoru o problemih sodobne Kitajske, ki ga bo v začetku februarja 1967 organizirala katedra za mednarodne odnose na VŠPV. Klub namerava organizirati za svoje člane ekskurzijo v Beograd, kjer naj bi si ogledali delo Instituta za mednarodno politiko in gospodarstvo. Klub je prevzel tudi organizacijo seminarja o posameznih problemih, za klube OZN na srednjih šolah, ker dosedanja praksa kaže, da so takšni seminarji potrebni. Seveda pa bo klub še nadalje razvijal stike s klubi v Jugoslaviji in tujini.

Klubska dejavnost se bo kot dosedaj kazala tudi v izdajanju biltena. V biltenu bodo objavljeni prispevki, ki bodo služili študentom VŠPV in tudi ostalim, ki jih zanima problematika mednarodnih odnosov.

Izdajali bodo tudi bibliografski bilten, ki bo objavljal bibliografske podatke del s področja mednarodnih odnosov. Ta bilten bo zadovoljil potrebe tako študentov, kot tudi srednješolske mladine in deloma tudi potrebe delavskih univerz in delovnih organizacij.

Na koncu pregleda dela kluba za proučevanje mednarodnih odnosov za leto 1967 lahko rečemo, da bo osnovna klubska dejavnost potekala v znamenju študija mednarodnih ekonomskih odnosov, problematike političnih sistemov dežel v razvoju in osnovnih problemov znanosti o mednarodnih odnosih.

Vili Guček

ČASOPISK

UVODNIK

Mnogi modrijani v polemiki upoštevajo oboja stališča: tista napačna in svoja.

ZUNANJA POLITIKA

Mednarodni razorožitveni odbor je sklenil, da bo odslej zasedal na Luni, če bo Zemlja uničena v atomskem spopadu.

NOTRANJA POLITIKA IN GOSPODARSTVO

Mnogi si žele tako budilko, ki bi zvonila takrat, kadar so pripravljeni vstati.

— — —

Kadar tisti, ki piše, ne ve, kaj piše, in tisti, ki to bere, ne ve, kaj bere, potem gre za moderno poezijo ali pa za gospodarski članek.

KULTURA IN PROSVETA

Odkar je Trubar dal natisniti Abecednik in Katekizem, se položaj v slovenski literaturi še ni izboljšal: knjige še vedno samo tiskamo.

— — —

Biblija je knjiga, ki jo — po statistiki UNESCO — na svetu največ tiskajo in prevajajo. Toda zato ljudje nič manj ne grešijo.

LOKALNA KRONIKA

— In kakšen bo tvoj poklic, ko boš dokončal študij?

— Poklicna brezposelnost.

ŠPORT

Olimpija-dá za olimpija-do, pa je še vedno premalo denarja za naše favorite.

MED LJUDMI

Vprašaš, zakaj še nisem poročen? Ker še nisem našel primerne tašče, s katero bi bil pripravljen deliti vse svoje življenje.

— — —

Pobožno je molil, da bi postal ateist.

PA ŠE TO

Kdor izgubi glavo, lahko vedno odnese vsaj pete.

Mitja Jermol

UNIVERZITETNO PRVENSTVO V KOŠARKI

Prejšnji teden se je končalo letošnje prvenstvo višjih in visokih šol, akademij in fakultet ljubljanske univerze v košarki za moške Pri njem je sodelovalo 12 ekip. V izločilnih srečanjih, ki so bila določena z žrebom, so se od tekmovanja poslovili predstavniki Pravne fakultete I in II, Strojne I in II, Pedagoške akademije in Ekonomske fakultete. Zmagovalci v teh tekmah so igrali v finalu vsak z vsakim. O prvem mestu je odločala prav zadnja tekma turnirja. Z malo več izkušnjami, prisebnostjo, pa tudi športne sreče, je Medicna I uspela šele v podaljšku premagati FAGG s 54:48 in tako osvojiti pokal ZSOTK. Vrstni red ostalih: 2. FAGG, 3 Elektro, 4. VSPV, 5. V TK, 6. Medicina II.

Pred, med in po prvenstvu je bilo precej pripomb na račun sistema tekmovanja. Nesrečni žreb je namreč zakrivil, da se v finale ni uvrstila Ekonomska fakulteta (bivši prvak) niti Pravna in Strojna, ki sta tudi objektivno boljši od marsikaterega finalista Vendar je bila takšna varianta tekmovanja, ki je trajalo vsega 3 popoldneve, za finančne zmožnosti organizatorja ZSOTK, edino sprejemljiva. Zimska liga bi zahtevala znatno več sredstva, teh pa enostavno ni.

Če upoštevamo dejstva, da je Ljubljana eden izmed pomembnejših centrov jugoslovanske košarke, da smo do nedavnega imeli dva zvezna ligaša, da imamo vrsto solidnih ekip v republiški ligi in končno, da v vseh teh ekipah igrajo v glavnem študentje, smo nad kvaliteto prvenstva lahko razočarani. Vendar študentovskega tekmovanja ne moremo in ne smemo tako enostransko ocenjevati. Če kje, potem je tu od rezultatov važnejše tekmovanje sámo, medsebojno spoznavanje in skupna rekreacija. Ob takšnih ciljih te aktivnosti se postavlja vprašanje, če je sodelovanje igralcev košarkarskih klubov sploh oportuno (upravičeno). Mislim, da v situaciji, v kateri telesna vzgoja na univerzi je, prvenstvo t. i. »neregistriranih« ni izvedljivo. Tekma zahteva od igralca določeno fizično pripravljenost, ki pa si je študent, če ni član kakšne športne organizacije, težko pridobi. Študentje nismo vzgojeni v športnem duhu in le redki čutimo potrebo po več ali manj rednemu razgibavanju, teku ali igri z žogo. Zato bi bila udeležba zelo problematična. Že sedaj, ko ni bilo nobenih omejitev, so imele nekatere ekipe velike težave, da so zbrale vsaj 5 igralcev. Dilema med kvalitetnim, strogo tekmovalnim značajem prvenstva ali aktivnostjo čim širšega kroga študentov, ki imajo sicer manj možnosti za rekreacijo, ostane še naprej. To, kar smo gledali v dvorani Olimpije, je bil kompromis: na eni strani člani državnih selekcij, na drugi pa kolegi, ki so se še med tekmo učili osnovnih košarkarskih prvin.

Ugotovitev o slabši kvaliteti seveda ne pomeni, da so bile vse tekme slabe in nezanimive. Nasprotno: nekaj je bilo prav dramatičnih. Škoda, da so minile brez gledalcev. Vzrok za to je poleg neobveščenosti lahko še zelo hladna dvorana v Topniški ulici, ki so jo igralci imenovali kar »ledenica«.

Sodniki, sicer večni problem košarkarskih tekem, so sodili dobro. Pohvala gre predvsem Brumenu in Budji, ki sta sodila večino tekem. Menim, da je prav, da omenim tudi igralce, ki so se na posameznih tekmah ali na celotnem tekmovanju posebno izkazali. To so: bratje Židanik in Skalarič (Medicini), Lenard, Miloševič in Veltruski (FAGG), Murko in Unk (Eleketro), Šuštar in Logar (VSPV) ter Klavora, Kalan in Jerič (VSTK).

Na koncu samo še ena misel. To je bilo študentsko prvenstvo, organizirala ga je študentska organizacija in, če je Tribuna študentski list, bi o njem morala poročati. Želim in upam, da bo v prihodnje posvetila športu več (beri: sploh kaj) prostora, saj le-ta nikakor ni nevažno in nepomembno področje študentskega življenja.

Lojze Vezočnik